

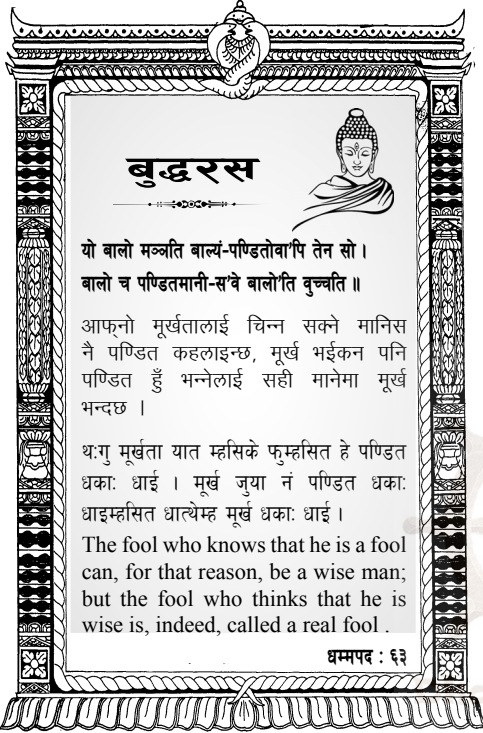

त्रि-बोधिरस

त्रि-बोधिरस (Tri-Bodhirash) बौद्ध मासिक पत्रिका

वर्ष १, अंक १२, चैत्र पूर्णिमा

बु.सं. २५६२, ने.सं. ११३९, वि.सं. २०७५, 2019 A. D. March/April

बुद्धरस

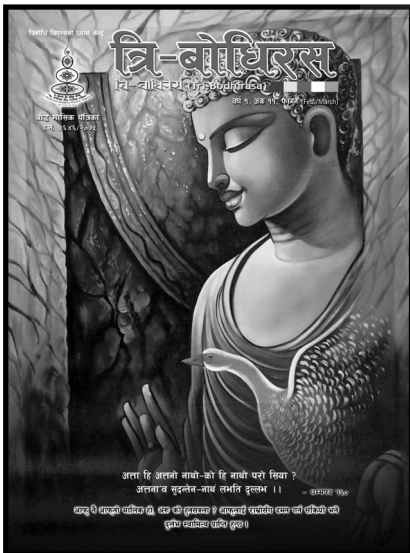
यो बालो मज्जति बाल्य-पण्डितोवापि तेन सो ।
बालो च पण्डितमानी-स'वे बालोति वुच्चति ॥

आफ्नो मूर्खतालाई चिन्न सक्ने मानिस
नै पण्डित कहलाइन्छ, मूर्ख भईकन पनि
पण्डित हुँ भन्नेलाई सही मानेमा मूर्ख
भन्दछ ।

थ:गु मूर्खता यात म्हासिके फुम्हसित हे पण्डित
धका: धाई । मूर्ख जुया नं पण्डित धका:
धाइम्हसित धात्येम्ह मूर्ख धका: धाई ।

The fool who knows that he is a fool
can, for that reason, be a wise man;
but the fool who thinks that he is
wise is, indeed, called a real fool .

धम्मपद : ६३

गत अंक

विषयसूची

महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश	
✍ महाशी सयादो महास्थविर	३
विपश्यना भावना सम्बन्धी व्यवहारिक निर्देशन	
✍ सयादो ऊ. पण्डिताभिवंश	५
धर्मद्वीप ! अनन्य शरण	
✍ डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर	८
अङ्गुत्तरनिकाय	
✍ भिक्षु बोधिसेन महास्थविर	११
फाँ स्याइम्ह चुन्द्या खँ	
✍ भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर	१३
मिलिन्द प्रश्न	
	१५
जातक बाखँ	
✍ दुण्डबहादुर बज्राचार्य	१७
त्रिपिटकाचार्य श्रद्धेय भिक्षु कुमार काश्यप....	
✍ भिक्षु विमलो स्थविर	२०
चतुर्ब्रम्ह विहा	
✍ विद्या सागर तुलाधर	२३
म, आदीम देशभक्त	
✍ मञ्जुर मितेरी	२६
The Ten Armies of Māra	27
शासनिक गतिविधि	२५

त्रि-बोधिरस त्रि-बोधिनस्य बौद्ध मासिक पत्रिका

धम्मामुशासक
उपसंघनायक भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
'अग्गमहापण्डित, अग्गमहासद्धम्मजोतिकधज'

सल्लाहकार
भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर
भिक्षु भद्रिय महास्थविर
भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर

सम्पादक
भिक्षु विमलो स्थविर
मो. ९८४११९८३८३

विशेष सहयोगीहरु
भिक्षु चन्द्रिमो
भिक्षु रेवतो

आर्थिक व्यवस्थापक/प्रायोजक
कपिल शाक्य
प्रविता शाक्य
सितापाइला, काठमाडौं
मो. ९८५१०६१९७५

विज्ञापन व्यवस्थापक
कृष्ण गोविन्द महर्जन
मो. ९८५११७२३९५

वितरण व्यवस्थापक
रामकृष्ण महर्जन
मो. ९८४९९३४४४४

वितरकहरु
गौतम तुलाधर
कृष्ण प्रताप महर्जन
जमुना महर्जन
सनम महर्जन

सेटिङ्ग/मुद्रण
आइडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेस
ग्वाको, ललितपुर, फोन: ५५३०५२२

मूल व्यवस्थापन
श्री सिद्धिमगल बुद्ध विहार
सिद्धिपुर, महालक्ष्मी नगरपालिका-६

प्रकाशक/सम्पर्क कार्यालय:

त्रि-बोधि विपश्यना ध्यान केन्द्र
सिद्धिपुर, ललितपुर, फोन: ५५८१४३५
E-mail: pashavimalo@gmail.com
tribodhirasa@gmail.com

सम्पादकीय

जीवन र जगत परिपुरक विषयहरु हुन् । जीवनलाई बुझ्नेले जगतलाई पनि बुझ्छ । जगतलाई बुझ्नेले जीवनलाई पनि बुझ्दछ । कारण जीवन र जगतको स्वभाव धर्म उस्तै हामी पाउँछौं नियालेर हेरियो भने बरु समय अवधि यताउता होलान् तर स्वभाव उस्तै हुन्छ । आपो, तेजो, वायु र पृथ्वी धातु - यी चार धातुले जगत बनेको हुन्छ । आकाश थप्ने हो भने पञ्च धातु भन्ने चलन पनि विद्यमान पाइन्छ । त्यस्तै जीवन पनि यी धातुहरु वाटै सृजित हुन । त्यसैले जीवनलाई बुझ्नेले जगत र जगतलाई बुझ्नेले जीवनलाई बुझ्नेको हुन्छ । जीवन र जगतलाई चपाउने हो भने आखिर एउटै स्वाद पाउँछौं हामी अनित्य, दुःख र अनात्म । जीवन र जगतको स्वभाव नै त्रि-लक्षण हो अनित्य दुःख र अनात्म ।

अनित्य - यहाँ हर कुरा अनित्य छन्, परिवर्तित छन् । स्थिर सास्वत कुनै विषय छैन । नित्य रहनै सकिन्न । फरक ढिलो चाँडोको हो । केहीले चाँडो अनित्य स्वभाव देखाउँदछ त कुनैले ढिलो तर अनित्य स्वभाव भन्दा पर कुनै विषय हुन्न । उत्पत्ति भएका सारा विनाश, उदय भएका सारा व्यय । सृजना भएका विनाश, जन्म भएका मरण, कुनै विषय नित्य रहँदैन शुरु भएपछि अन्त्य अवश्य हुन्छ । कसैले स्थिर, सास्वत र नित्य भन्छ, भन्न थान्छ, भने त्यो गलत हुन्छ, भ्रम हुन्छ, मृगजल, मृगतृष्णा हुन्छ ।

आपो अनित्य, तेजो अनित्य, वायु अनित्य, पृथ्वी अनित्य । जब धातु नै अनित्य छन् भने धातुबाट सृजित कुनै चिज नित्य हुनै सक्दैन । उदय हुने बित्तिकै विलय तर्फ, उत्पत्ति हुने बित्तिकै विनाश तिर, जन्म हुने बित्तिकै मृत्यु तिर अग्रसर हुन्छौं । कुनै स्थिर नित्य भएर बस्नै सकिन्न कारण जीवन-जगत परिवर्तनशील छ । यी परिवर्तनलाई साक्षात्कार गर्नु नै अनित्य बोध गर्नु हो । अनित्य बोध पछि जीवन र जगतको यथार्थ स्वभावको अवगत हुन्छ । अनित्यताको यथार्थ स्वभावको अवगतले साँचै कै जीवन र जगतको सम्यक दर्शन हुन्छ ।

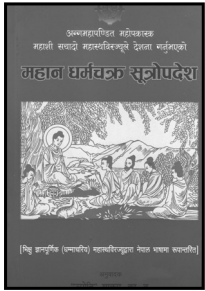
दुःख- अनित्यता, परिवर्तनशीलता स्वभाव भएको संसार भएकैले दुःख भएको हो । प्राप्तीलाई स्थिर राख्न नसक्नु नै दुःख हो । चाहे जगतमा होस् चाहे जीवनमा हामीले प्राप्त गरेका कुनै विषयलाई स्थिर राख्ने क्षमता हामीमा हुँदैन । स्वभावतः जीवन र जगतले आफ्नो रूप देखाउँछ । स्वभाव देखाउन थाल्छ । भन्नुपर्दा संसार नै दुःखको भूमरी हो त्यसैले संसारमा विद्यमान जीवन र जगत पनि दुःख नै हो । यो संसारमा यो चाहिँ सुख हो भनी समाल्ने कुनै त्यस्तो विषय नै छैन । सुखै भने पनि विजुली चम्किनु भै क्षणिक सिवाय केही छैन ।

संसारमा कुनै चिज हामी नित्य राख्न सक्दैनौं । आफुले चाहे जस्तो गर्न सक्दैनौं । संसारको स्वभाव निरन्तर आफुनै गतिमा हिँडिरहेको हुन्छ । त्यसैले जन्मने बित्तिकै हामी वृद्ध, असक्त, रोगी र मरण तिर धकेलिसकेको हुन्छ । त्यसैले चाहेर पनि रोक्न सक्दैनौं यो त संसारको नियम स्वभाव धर्म नै हो । त्यसैले जन्म हुनु, वृद्ध हुनु, रोगी हुनु, मरण हुनु दुःख नै हो । बाँच्नुजेल पनि प्रियसँग बिछोड अप्रिय सँग संयोग नचाहेर पनि हुन्छ यो पनि दुःख, अनि इच्छा, चाहना, कामना, चिन्ताएका कुरा सम्पूर्ण पुरा गर्न सकिन्न त्यो पनि दुःख । आखिर नियालेर हेर्ने हो भने जीवन र जगतमा भन्नु मात्र हो यथार्थतामा दुःखै दुःख छ । त्यसैले संसारमा आएर जो कोहीले यही दुःखलाई बुझ्नुपर्छ । दुःखलाई जान्नुपर्छ । संसारको सत्य दुःख पनि हो । दुःख देख्नु दुःख बुझ्नु सत्यलाई देख्नु, सत्यलाई बुझ्नु हो । दुःखलाई ग्रहण गर्नु सत्यलाई ग्रहण गर्नु हो त्यसैले दुःखलाई बुझेर जानेर जीवनलाई बुझौं, जीवनलाई जानौं ।

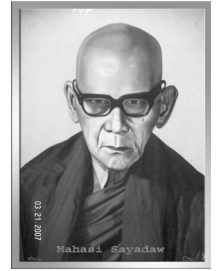
अनात्म - अनित्य र दुःख स्वभावलाई नित्य र सुख चाहँदैंमा हामीले आफुले भने जस्तै गर्न सकिन्न । यहाँ म मेरो भन्ने केही छैन सब आफुनै स्वभावमा निरन्तर बगिरहेको छ । म भन्नु मेरो भन्नु आसक्तता मात्रै हो । यहाँ केही कसैको हुन्न सब आ-आफुनै स्वभावमा अधि बढ्छ ।

आफुले पाएको यो जीवन पनि आफुनो हुन्न । जीवन पनि अनित्य स्वभावमा हिँडिरहन्छ । यो शरीरको कुनै भाग कुनै अंग म भन्ने हुँदैन भन्ने हुँदैन हरकोही अंग आफुनै स्वभावमा चल्छ । हामीले चाहे जस्तो हुँदैन नत्र त रोग नलागोस भन्यो नलानु पर्ने, वृद्ध नहुनु भन्यो नहुनु पर्ने तर भैदिन्छ कारण म, मेरो भन्ने नै हुँदैन त मैले भने जस्तो होस् भनेर पाउने पनि हैन । आफु त आफुले भने जस्तो हामी छैनौं भने अरु हामीले भने जस्तो हुने त सम्भव नै भएन । न आफु न अरु, न म छ न मेरो छ । सबका सब अनात्म स्वभावमा छ । जीवन अनात्म, जगत अनात्म केही कोही म, मेरो भन्ने छैन तर अज्ञानताले हामी म, मेरो भनिरहेका हुन्छौं । म मेरो भएको भए आफुले भने जस्तो हुनुपर्ने तर त्यसो हुँदैन कारण जीवन र जगतको अनात्म स्वभाव पनि हुन्छ ।

अनात्म स्वभावलाई जानियो भने बुझियो भने जीवनलाई बुझिन्छ, जानिन्छ, जगतलाई बुझिन्छ, जानिन्छ । जन्मे पछि वृद्ध हुने नचाहेर हुँदैन, रोगी हुने नचाहेर हुँदैन, मरण हुनु पनि चाहेर हुँदैन त्यही सब म भन्ने र मेरो भन्ने हुँदैन । आत्मभाव भइदिएको भए त कोही वृद्ध हुँदैन, रोगी हुँदैन र मरण पनि हुँदैन । वास्तवमा संसार अनात्म स्वभावले भरिभराउ छन् त्यसैले यो अनात्म स्वभावलाई सही मानेमा जान्नु जीवन जगतको स्वभावलाई जान्नु हो । साधु ॥

अगमहापण्डित महोपकारक महाशी सयादो महास्थविरज्यूले देशना गर्नुभएको महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश

गत अंकबाट क्रमशः

धर्मचक्र सूत्रोपदेश

भाग वा अन्त दुई, प्रव्रजितहरूले सेवन गर्न योग्य छैन

द्वे मे भिक्खवे अन्ता पब्बजितेन न सेवितब्बा ।

भिक्खवे = भिक्षुहरु हो, (पञ्चवर्गीय भिक्षुहरुलाई तथागतले होश गराउन लाउनु भए भैं बोलाउनु भो, त्यसबेला पञ्चवर्गीयहरु बुद्धशासन भित्र परेका भिक्षुहरु थिएनन् । बोधिसत्वले गृहत्याग गर्न अगावैदेखि तिनीहरु आफैआफ भिक्षु भएकाहरु शासन बाहिरका श्रमणहरु मात्र थिए । तर उनीहरु बोधिसत्व बुद्धत्वमा पुग्नु हुँदा बुद्ध-श्रावकका रूपमा आचरण गर्नका निमित्त श्रमण बनेर आएका हुनाले बुद्धशासनका विरोधी परिव्राजकहरु जस्ता श्रमणहरु त थिएनन् । तथागतप्रति उद्देश्य राखी चीवरवस्त्र धारण गरी आएका आयुष्मान महाकाश्यप जस्ता बुद्ध शासनसित सम्बन्धित श्रमणहरु नै थिए । त्यसैले तथागतले शासन भित्रका भिक्षुहरुलाई जस्तै नै **भिक्खु** भन्ने व्यवहारद्वारा **भिक्खवे**= भिक्षुहरु भनी सम्बोधन गरी आज्ञा गर्नुभयो ।)

भिक्खवे= भिक्षुहरु हो, **पब्बजितेन**= श्रमण भिक्षु भइरहने व्यक्तिले, **इमे द्वे अन्ता**= अब बताउन लागेका यी दुई भाग दुई अन्तलाई, **न सेवितब्बा**= सेवन गर्नु हुँदैन । सेवन गर्न सुहाउँदैन भन्दै प्रारम्भ गरी उपदेश गर्नुभयो ।

यहाँनिर अन्त-शब्द कोट्टास, भाग भन्ने अर्थवाची हुनाको कारण धेरै अर्थकथाहरुमा वर्णन गरिराखेको छ । तर पछि बताउनु हुने मध्यम प्रतिपदा (बीचको बाटो) आचरण मार्गलाई आधार लिएर हेरे भने अन्त-दुई-दुईछेऊ (किनार) भन्ने अर्थ पनि मिल्दो छ । भाग भनिए पनि सामान्य भाग होइन । उतातिरको अन्त यतातिरको अन्त भन्ने भागलाई भनिएको हो भनी ग्रहण गरेमा भन् अर्थ स्पष्ट हुँदैन । त्यसैले मैले भाग, अन्त भनेर भाषा रूपान्तर गरिराखेको छु । श्रीलंका, थाइलैण्डका अनेकौं अर्थकथाहरुमा त लामककोट्टासा भनिएको छ । हीन-भाग भन्ने अर्थ रहेको छ । त्यो चाहिँ अधि अधि भाषान्तर गरिएको नीच तुच्छ-धर्म भनिएकोसित एकै रूप भैं मिल्दो छ । त्यसो हुनाले श्रमण भिक्षु भएका व्यक्तिले अब अहिले नै स्वरूप उल्लेख गर्न लागेको भाग वा अन्त नीच तुच्छ, धर्मको सेवन गर्नु अयोग्य, सेवन गर्न नसुहाउने,

सेवन गर्न अनुचित भनी सर्वप्रथम संक्षिप्त रूपले स्मरण गरिराख्नुपर्ला ।

कतमे द्वे ? यो चायं कामेसु कामसुखल्लिकानुयोगी हीनो गम्मो पोथुज्जनिको अनरियो अनत्थसहितो; यो चायं अत्तकिलमथानुयोगो दुक्खो अनरियो अनत्थसहितो ।

कतमे द्वे= कुन अन्त वा भाग दुई हुन् त ? **कामेसु** = अति मनपराउन सुहाउँदो आरम्भण कामगुण वस्तुहरुमा; **कामसुखल्लिकानुयोगो**= मनपर्दो र रमाइलो लागेर सुखयुक्त कामसुखको उद्योग गर्नु, उत्पन्न गराउनु, अनुभव गर्नु भनिने; **यो च अयं अन्तो**= जुन यो अन्त वा भोग पनि; हीनो- हीन छ; **गम्मो**= ग्रामीण शहरियाहरुको बानि व्यहोरा चाल चलन हो यो; **पोथुज्जनिको**= अनेकन पृथग्जनहरुको बानि व्यहोरा चाल चलन हो; **अनरियो**= आर्य सत्पुरुषहरुको आचरण होइन; **वा** = अनार्य अपरिशुद्ध हो; **अनत्थसहितो**= आफूहरुले कामना गर्ने गरेको वास्तविक अर्थ हितसित असम्बन्धित हो; **सो च**= उक्त कामसुखल्लिकानुयोग आचरण पनि सेवन गर्न अयोग्य एउटा अन्त वा एउटा भाग हो ।

लोभ्याउने र लहस्याउने खालका वर्ण, शब्द, रस, स्पर्श भन्ने राम्रा आरम्भणहरुलाई कामगुण आरम्भण वस्तुहरु भनिन्छन् । ती वस्तु आरम्भण कामगुणहरुलाई मन पराएर अनि रमाइलो लागेर शरीरमा मनमा सुख हुने लहसिनेलाई कामसुख भन्दछ । त्यस्तो कामसुख उत्पन्न होइने गरी कार्य-उद्योगमा लागि हिँड्नु, कार्य र उद्योग गरिकन कामसुख अनुभव गरिरहनुलाई **कामसुखल्लिकानुयोग** भन्दछ । सारांश रूपमा भन्नु हो भने- कामगुण आरम्भणहरुलाई रमाइलो ठानी आसक्त बनी मज्जा अनुभव गरिरहनुलाई भनेको हो । त्यस प्रकारले कामसुखलाई मज्जा मानी रमाइलो सम्झी अनुभव गरिबस्नु हीन हो नीच हो । त्यो हीन र नीच ढाँचा काँचा (स्वभाव) लाई पछिको उपोसथको बेलामा मात्र बताउन पर्ला । आज त संक्षिप्त रूपमा शुरुका केही अंश मात्र भन्न सकिएला । निदानलाई पनि बताइरहनु परेकोले समय त ज्यादै बितिसके । अनि फेरि त्यो कामसुख अनुभव गर्नु भनेको ग्रामीण शहरियाहरुको चाल चलन रहेछ । पृथग्जन भनाउँदा अनेकौं जनहरुको चाल चलन पनि रहेछ । आर्यसत्पुरुषहरुको असल आचरण पनि होइन, परिशुद्ध पनि नभएको । आफूहरुद्वारा इच्छित हित र अर्थसित पनि सम्बन्ध

नभएको। तसर्थ त्यो कामसुखलाई रमाइलो मानेर आसक्त भई मज्जाले सेवन गर्नु भन्ने भाग वा अन्तलाई पनि श्रमण भिक्षुहरूले सेवन र उपभोग गर्न सुहाउँदैन, विरत रहनुपर्छ। त्यसलाई छोटकरीमा स्मरण राखी धारण गरिराख्न मैले यसरी स्मरणिका बनाइराखेको छु। “कामसुख उपभोग; छोड्नुपर्छ विरत भै”। लौ त्यो स्मरणिका भन्न पर्ला-

कामसुख उपभोग, छोड्नु पर्छ विरत भै।

अत्तकिलमथानुयोगो= आफ्नो शरीरलाई कष्ट र यातना हुनेगरी उद्योग-कार्य गर्नु भन्ने; **यो च अयं अन्तो=** जुन यो भाग वा अन्त छ त्यो पनि; **दुःखो=** दुःख मात्र रहेछ। (दुःख भोग गर्नु मात्र हो र कुनै फल हुने होइन, त्यसलाई पनि पछिका उपोसथ दिनमा मात्र विस्तृत रूपमा बताउनु पर्ला) **अनरियो=** आर्य सत्पुरुषहरूको आचरण होइन; **वा=** असल परिशुद्ध आचरण होइन; **अनत्यसंहितो=** आफूहरूले कामना गर्न सुहाउँदो अर्थ हितसित असम्बन्धित हो। **सो च=** त्यो आत्मकिलमथानुयोग आचरण पनि सेवन गर्न अयोग्य भाग वा अन्त एकथरि हो।

खाने पिउने लाउने देखि लिएर अन्य उपभोग गर्न योग्य भएकालाई पनि उपभोग नगरीकनै आफैले आफूलाई दुःख कष्ट हुनेगरी उद्योग गर्ने आचरण त खालि दुःख कष्ट थापिलिनु मात्र हो। केही लाभ हुने होइन। आर्य सत्पुरुषहरूको असल आचरण पनि होइन। पवित्र परिशुद्ध आचरण पनि होइन। आफूहरूले कामना गर्न सुहाउँदो अर्थ र हितसित सम्बन्धित रहेको पनि होइन। तसर्थ शरीरलाई सास्ति हुने गरी कार्य गर्ने आचरण भन्ने भाग वा अन्तलाई पनि श्रमण भिक्षुहरूले सेवन र उपभोग गर्नु योग्य छैन, सुहाउँदैन। विरत भई एकातिर हटेर बस्नुपर्छ। त्यसलाई पनि छोटकरीमा स्मरण गरी धारण गरिराख्नका निम्ति स्मरणिका बनाइराखेको छु। त्यसलाई भन्न पर्ला-

शरीरलाई कष्ट दिलाई, नगर्ने औचित्य सेवन।

यो 'अन्त' पनि हो छोड्नु पर्ने, पन्छाऊ विरत भैकन ॥

उपभोग गर्न योग्य भएका खाने, पिउने, लगाउने, बास-निवासहरू तथा चीजबीजहरू समेत उपभोग नगरीकन आफ्नो शरीरलाई सास्ति हुनेगरी दुःख कष्ट पुऱ्याउने आचरणलाई पनि एकातिर पन्छाई विरत भएर बस्नुपर्छ भन्ने भाव हो। पछिको उपोसथ दिनमा मात्र विस्तृत रूपमा बताउनुपर्ला। ती अन्त दुबैलाई अलग्गै राखी आचरण गर्नुपर्ने मध्यम प्रतिपदा भन्ने मार्ग बीचको बाटो नै हो। त्यसैले-

एते खो भिक्खवे उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा चक्खुकरणी ञाणकरणी उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति- भनी जोड्दै बताउनु भयो।

भिक्खवे= भिक्षुहरू हो; **एते खो उभो अन्ते =**

बताउँदै आइरहेको भाग वा अन्त दुईको; **अनुपगम्म=** समीपमा नपरीकन; **तथागतेन=** तिमिहरूका शास्ता म तथागतले; **मज्झिमा पटिपदा=** बीचको बाटो परेको आचरण मार्गलाई **अभिसम्बुद्धा=** प्रतिवेध गरिकन जानी बुझी आइसकेको। **अभिसम्बुद्धा=** प्रतिवेध गरी बोध गरी आइसकेको; **मज्झिमा पटिपदा=** बीचको बाटो भइरहेको आचरण; **चक्खुकरणी=** प्रज्ञा नेत्र खोल्न वा उत्पन्न गराउनसक्ने पनि रहेछ। **जाणकरणी=** प्रज्ञाज्ञान बनाउन वा उत्पन्न गराउनसक्ने पनि रहेछ। **उपसमाय संवत्तति=** क्लेश शमन गर्नका निम्ति पनि रहेछ। **अभिञ्जाय=** विशेष ज्ञानद्वारा थाहा पाउनका निम्ति पनि रहेछ। **सम्बोधाय=** प्रतिवेध गरी जान्न बुझ्नका निम्ति पनि रहेछ। **निब्बानाय संवत्तति =** सम्पूर्ण दुःख शान्त गर्नका निम्ति पनि रहेछ।

उक्त अर्थ अभिप्रायलाई पनि छोटकरीमा धारण गरी स्मरण राख्न स्मरणिका दुइवटा बनाएको छु। ती स्मरणिका भन्न पर्ला-

हटाई सकेर अन्त दुइ नै, पन्छिए गलत मार्ग सब।

मध्यम मार्ग तब भेट्छ नै, जो-सत्य तथ्यमय यथार्थ छ।

यो स्मरणिकाको अर्थ अभिप्राय स्पष्ट भइसकेको छ। अर्को एउटा पद भन्नु छ-

सत्य मार्गमा कदम बढाए, ज्ञानको दृष्टि प्राप्त हुँदैछ।

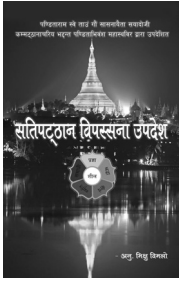
यथार्थ बोध गरी तब सीधै, निर्वाणको नगर पुग्दछ ॥

मध्यम प्रतिपदा भन्ने मार्गाङ्ग आठवटा सही आचरण मार्गको आचरण गरिए **चक्खुकरणी जाणकरणी** आदि भनी बताइराख्नु भएको अनुसार **प्रज्ञा** नेत्र पनि खोल्नै आउँछ। प्रज्ञाज्ञान पनि उपलब्ध हुने गर्छ। क्लेशादि पनि शान्त हुने आदि विशेष प्रतिफलहरू पनि प्रत्यक्ष रूपले वर्तमान अवस्थामा नै प्राप्त होइने हो। प्रज्ञाचक्षु खोल्नै ढंग, प्रज्ञाज्ञान उपलब्ध हुँदै आउने तरीका, क्लेश शान्त होइने तरीका आदि चाहिँ पछिको उपोसथको दिनमा मात्र बताउन पर्ला। विस्तारै विस्तृत र व्यापक रूपले बताए मात्र बुझिलिन सरल हुने हो। आज त उपदेश दिने समय सकियो पनि। तसर्थ यतिमै विसाएर उपदेश अन्त गरौं।

प्राथमिक निदान सहित यस धर्मचक्र सूत्रोपदेशलाई आदर गौरव पूर्वक श्रमण र धारण गर्न पाएको धर्मश्रवण कुशल कर्म चेतनाको आनुभाव प्रभावद्वारा अब धर्मश्रोतागण सत्पुरुष समूहहरूले भाग वा अन्त दुई भन्ने गलत मार्गलाई योग्यतानुसार हटाउन सक्षम भएर मध्यम प्रतिपदा आर्य अष्टांगिक मार्ग पवित्र धर्मको उद्योग, अभ्यास र अभिवृद्धि गर्न सफल भईकन प्रज्ञाचक्षु विशेष ज्ञान उत्पन्न भएर सम्पूर्ण दुःख शान्त होइने क्षेत्र भनिएको पवित्र धर्म निर्वाणलाई द्रुतगतिले लक्ष्यमा पुगी साक्षात्कार गरिलिन सकून्।

धर्मचक्र सूत्रोपदेश पहिलो खण्ड पूरा भयो।

बाँकी अर्को अंकमा.....

सयादो ऊ. पण्डिताभिवंशद्वारा उपदेशित सतिपट्ठान विपश्यना ध्यान भावना निर्देशन

पण्डितारामा विपश्यना ध्यान केन्द्र
म्यानमार, येँगून

गतांशवाट क्रमशः.....

भाविता गर्नुपर्ने विषय बस्तु :-

चौठो प्रश्न सति स्मृति राखिरहने भन्ने वित्तिकै आवश्यक अर्थ पूर्ण हुनेगरी पट्टान भनी थपेर भनिराखेको अभिप्रायमा के छ त ? के अभिप्राय जान्न बुझाउन चाहेको त ? पट्टानमा पनि प एउटा शब्द ठान एउटा शब्द दुईटा शब्द जोडिराखेकोले शब्द बढि भयो की अर्थ अभिप्राय पनि बढि निस्कनु पर्ने चलन धर्मता छ । व्याकरण ग्रन्थ हेर्ने अवस्थामा पालि अर्थकथा अध्ययन गर्ने बेला यसरी व्यक्त गरिराखेको छ ।

पट्टानमा किन प शब्द थपिराखेको त ? प र ठान दुईटा जोडेर कस्तो गम्भीर अभिप्राय देखाइराखेको छ त भन्ने पाँचौ प्रश्नलाई पनि सिधै उत्तर दिएको हुन जान्छ ।

चौठो प्रश्नमा “सति” भन्दा पुग्ने ठाउँमा किन “पट्टान” संग जोडेर राख्नु परेको त ? यसको उत्तर हो “सति” स्मृति राख्नु भनेको साधारण रुपमा स्मृति राख्ने भन्ने अभिप्राय होइन । अति अतिनै, दृढतापूर्वक गहिरासंग, स्मृति राख्ने “सति” हो भनी थाहा दिनको लागि “पट्टान” भन्ने शब्दले सम्मान गरी दर्शाइरहेको हो । सतिपट्टान - भाविता गर्न योग्य विषयवस्तु आरम्भणमा नजिकै स्थिर भई अटूट रुपमा भाविता गरिरहने स्मृतिलाई “सतिपट्टान” भनिन्छ ।

साधारण रुपमा स्मृति रहने होइन, आमा सम्भन्ने, बा सम्भन्ने, दाजुभाई, दिदी बहिनी, आफ्ना ज्ञातीबन्धु सम्भन्ने(स्मृति) पछि हुने विषय वस्तुहरूलाई पहिल्यै सम्भन्ने (स्मृति) जस्तै सम्भन्ने(स्मृति राख्ने) होइन । भाविता गर्न योग्य आरम्भणको रुपमा निश्चित गरी राखेको काय, वेदना, चित्त धर्म, शारीरिक क्रियाकलापहरू, इष्ट, अनिष्ट अनुभवहरू, कल्पना, विचार, चिन्तन अनि देख्ने, सुन्ने इत्यादि विविध विभिन्न स्वभाव क्रियाकलापहरू त साधारण रुपमा सम्भन्ने मात्र भयो । संक्षिप्त रूपमा भन्ने हो भने शरीरमा तत्क्षण उत्पन्न भइ प्रष्ट भएर आएको विषयवस्तु आरम्भणहरू हुन् । उत्पन्न भई

वित्तिसकेको आरम्भण होइन । उत्पन्न नभइसकेका भविष्यका आरम्भणहरू पनि होइन । अहिले वर्तमान अवस्थामा ताजा ताजा, आलैरुपमा जम्काभेट भइरहेको वर्तमान आरम्भणहरूलाई मात्र भाविता गर्न योग्य आरम्भण भनिन्छ ।

पट्टान बढि राख्नु पर्नाको कारण :-

त्यस भाविता गर्न योग्य आरम्भणमा “प”- नजिकै बसी, “ठान”- स्थिर भइरहेको । नजिकै बसी स्थिर भइरह्यो भनेको सम्बन्ध नचुटेको नछुटेको भन्ने अभिप्राय स्वतः नै निस्कन्छ । यसरी नजिकै बसी स्थिरभई नछुटिकन सम्भिरहने चाल पाइरहने सति (स्मृति), यस्तो स्मृतिलाई लिनुपर्ने भएकोले सति(स्मृति) मात्र भनेतापनि मूलअभिप्राय सिद्ध भएपनि पट्टान भन्ने एकशब्द थपेर भन्नुपरेको हो । शब्द बढि भन्नुपरेकोले साँचै अत्यावश्यक अभिप्राय पनि बढि मात्रमा बुझाउन खोजिएको भनेर सम्भन्नुपर्छ । विषयवस्तु आरम्भणमा नजिकै बसी स्थिरभई नछुटाइकन अटूट रुपमा सम्भिरहने(स्मृति) भनेर सम्भन्नु पर्छ । यो प्रश्नको उत्तर पनि सकिएको भयो ।

पट्टानको “प” का अर्थ :-

सतिपट्टान भनेर भन्ने वित्तिकै सिधिएन ? स्थिर भइरह्यो भन्ने वित्तिकै जहिल्यै नजिकै परिरह्यो, नछुटिकन रहिरह्यो अटूट निरन्तर भन्ने अभिप्राय प्रकट भइसक्यो । किन “प” राख्नुपरेको त ? फेरी पट्टानमा “प” र “ठान” दुईटा जोडेर के अर्थ बुझाउन चाहेको त, यो प्रश्नलाई पनि कार्य संग सम्बन्ध राखी उत्तर दिउंला । उस स्थानमा “प” को विशेष रुपले गम्भीर अर्थ कहाँबाट समावेश भएर आएको भन्ने छैठौ प्रश्नको उत्तर पनि एकैचोटी समावेश हुन सक्छ । अनि सातौ प्रश्नको सति संग सम्बन्ध राख्ने वित्तिकै पाउने पूर्ण अभिप्राय के हो त भन्ने पनि स्वतः नै समावेश हुनसक्छ ।

माथि पट्टानमा “प” शब्दको अर्थलाई ग्रन्थमा

“पद्मतीति एत्थ पसदो भूसत्य विसिद्धं पक्खन्दनं दीपेति” भनी उल्लेख पाइन्छ । पद्मानमा “प” शब्दको तीव्र, तीक्ष्ण अर्थ, विशिष्ट अर्थ, चालाखपूर्ण अर्थलाई उल्लेख गरिराखेको छ । ग्रन्थमा उल्लेखित पद्मतीति पद्मानं । पद्मतीति - विषयवस्तु आरम्भण नजिकै बसी स्थिर भइरन्छ । विषयवस्तु आरम्भण नजिक बसी स्थिर भई अटूट रूपमा निरन्तर अवस्थित हुन्छ । इति- त्यसैले, पद्मान - पद्मान भनिन्छ । सति संग जोडिएकोले विषयवस्तु आरम्भणमा अटूट रूपमा नजिक बसी स्थिर भइरहेको, सम्भररहने, सति” भनेर उल्लेख गरिराखेको छ । त्यस स्मृति भनेको पानीमा ईडा टुका फ्याक्ने बेलामा जस्तै आरम्भण विषयवस्तु माथि अवस्थित भइरहनुपर्छ । भित्र छिर्ने अवस्था नभइकन सतह सतहमा नै अवस्थित भइरह्यो अथवा विषयवस्तु आरम्भण माथि माथि मात्र छोइरह्यो भने आरम्भण र चित्त स्पष्ट हुँदैन । स्पष्ट नहुने गरी भाविता गरिरह्यो भने केही पनि जानिदैन । चित्त एकतृत हुने स्वभाव समाधि पनि त्यत्ति वृद्धि हुँदैन । समाधि विशेष रूपले नहुँदा ज्ञानहरू पनि क्रमिकरूपमा विकास हुँदैन । समय मात्र खेर गई केही पनि फाइदा हुँदैन । यहाँ निर “प” शब्दको भूसत्य - तीव्र तीक्ष्ण भनेको अर्थ भएको, विशिष्ट अर्थ भएको, विशिष्ट स्वभावलाई ग्रन्थमा “पद्मतीति ओक्कन्तित्वा पक्खान्दित्वा पत्थरित्वा पवत्ततीति अत्थो” भनी उल्लेखित पाइन्छ ।

“प” शब्दको भित्र छिर्ने अर्थ :-

पद्मति-भाविता गर्न योग्य विषयवस्तु आरम्भणमा नजिकैही स्थिर भइरह्यो भनेको सामान्य रूपमा स्थिर भइरहेको होइन । ओक्कन्तित्वा - आरम्भणमा थेलेर भित्रै छिर्नेको की जस्तो हुने गरी अटूट रूपमा विद्यमान स्मृति (सति) मात्र लिन लगाउन चाहेकोले “प” शब्दले अति नै तीव्र रूपले विशिष्ट अर्थ देखाउँछ । उपमाको रूपमा पानीमा ईडा टुका फ्याक्ने बेला डुबेर जाने जस्तै हो । पानीको सतह माथि रहेको अवस्था होइन । पानी माथि तैरिरहेको पनि होइन । पानी भित्र डुबेर गएको हुनुपर्छ । त्यसरी डुबेर जाने स्वभाव अर्थलाई थाहा दिनको लागि “प” शब्द राख्नु परेको हो । पानीमा डुबे जस्तै डुबे पनि पानी वेग नभैकन डुबेर जाने पनि छन् । अलिअलि वेग भई डुबेर जाने पनि छन् । अति वेगपूर्ण रूपमा थिचेर पठाए भै डुबेर जाने पनि छन् ।

“प” शब्दको वेगपूर्ण रूपमा छिर्ने (डुबे) अर्थ :-

भाविता गर्न योग्य आरम्भणमा भाविता गरिरहने चित्त भित्र छिर्ने भनेको विस्तारै, सुस्त रूपमा भित्र छिरेको

होइन । सामान्य वेगले भित्र छिरेको पनि होइन । सीघ्र वेगपूर्ण रूपमा, गहिरो रूपमा, सतहसम्म आरम्भण विषय वस्तुमा भित्र छिरी स्थिर हुने भन्ने विषयलाई थाहा दिन चाहेकोले “पक्खान्दित्वा पवत्तति” भन्ने विषय जोड्नु परेको हो । पक्खान्दित्वा- वेगपूर्ण रूपमा छिरेर, पवत्तति- अटूट निरन्तर भइरहनुपर्छ । यसलाई फेरी व्याख्या गरी लगौला ।

ग्रन्थमा उल्लेख गरिराखेको छ । विस्तारै गर्नु पर्ने काममा विस्तारै गरेमा मात्र फाइदा हुन्छ । नियमित रूपमा गरेमा मात्र फाइदा प्राप्त हुने काममा नियमित रूपले नै गर्नुपर्छ । ढिलासुस्ती गर्नुहुँदैन । त्यस्तै नै हतारिने, हत्तरपत्तर हुने, हस्याङ्गफस्याङ्ग गर्ने स्वभाव पनि हुनुहुँदैन । नियमित रूपमा गर्नुपर्छ । चाँडो, वेग, तीव्र गतिमा बलपूर्वक गरे मात्र अधिक फाइदा हुने भयो भने वेग गति पनि विद्यमान हुनुपर्छ । यो अति नै महत्वपूर्ण छ ।

अहिले “पक्खान्दित्वा पवत्तति” भनाई अनुसार वेगले भित्र छिरी अटूट रूपमा निरन्तर हुनुपर्छ भनेको अर्थ भाविता गर्न योग्य आरम्भणमा यो भाविता गरिरहने चित्त वेगले भित्र छिरी अटूट निरन्तर रूपमा स्थिर भइरहनुपर्छ । त्यसरी अटूट रूपमा स्थिर भइरहेमा मात्र विशिष्ट दृढ दरिलो सति(स्मृति) प्राप्त हुन सक्छ । ढिलासुस्ती गर्नुहुँदैन । नियमित सामान्य रूपले भाविता गरिरहनु हुँदैन । वेगपूर्ण गति हुनुपर्छ । यसरी ग्रन्थमा अभिप्राय उल्लेख गरी देखाइराखेको छ ।

वीर्यमान वीर्यवान हुनु पर्छ भनेको :-

भनौं, पेटमा चित्त गहिरो संग राखिरह्यो । सास फेरी भित्रछिर्दै देखि नै फुल्ने कम शुरु भएर आउँछ । त्यहाँसम्म भाविता चित्त पुग्नुपर्छ । भित्रै छिरे जस्तै हुनुपर्छ । त्यसरी छिर्ने चित्त ढिलासुस्ती गरिरहनु हुँदैन । सामान्य रूपमा पनि हुँदैन । तीव्र वेगगतिमा पुग्नु पर्छ । उत्तापत्ति फुलेर आएको आरम्भण स्वात्त उत्पन्न हुने बित्तकै यत्तापति भाविता चित्त ठ्याक्क पुग्नुपर्छ । यस विधिबाट जानुलाई वेग, गतिमान भनिन्छ । वेग गति नभइकन छिरेको सामान्य वेगले छिरेको हुँदैन । तीव्रगतिमा छिर्नु पर्छ भन्ने अभिप्रायलाई दर्शाइएको हो । यस स्थानमा आताप वीर्य हुनुपर्छ भनी भन्न खोजिएको हो । आताप भनेको सीघ्र बलशक्ति निकाल्नु, उद्योग गर्नु हो । हलुङ्गो रूपमा गर्नुहुँदैन । खुकुलो रूपमा गर्नु हुँदैन । सीघ्र र तत्परता हुनको लागि गतिमान हुनको लागि, वेगवान हुनको लागि पनि प्रयास उद्योग र कोशिस गरिरहनुपर्छ । यी

ध्यान भावनाका स्वभावहरू भइरह्यो भने स्वात्त उत्पन्न हुने वित्तिकै चित्त ठ्याक्कै शुरुदेखि निरन्तर रूपमा अन्त नभएसम्म विषय वस्तुमा फैलिइरहन्छ, समान रूपमा फिजिरहन्छ। फुलेले विषयवस्तु आरम्भणमा तीब्र गतिमा भित्र छिर्नुपर्छ। अटूट र निरन्तर रूपमा स्थिर भइरहनुपर्छ। फेरी फरी फुलेर आउने बेलामा पनि सोही अनुरूप हुनुपर्छ। यो अर्थलाई थाहा दिनको लागि “पट्टान” मा “प” भन्ने शब्द थपिराखेको हो। भगवान बुद्धद्वारा आज्ञा हुनुभएको छ। ध्यान भावना भाविता अभ्यास गर्ने बेला ढिलासुस्ती गर्नु हुँदैन। हलुङ्गो, हल्का रूपमा भाविता गर्नु हुँदैन। चित्त सदा जागृत, जागरुक, तत्पर भइ उद्यमी हुनुपर्छ। यो आवस्था सम्म पुग्नको लागि आताप वीर्य अत्यावश्यक छ। त्यसैले ग्रन्थमा आतापी भनिराखेको छ।

चित्त उठाइरहनु पर्छ :-

आतापी-क्लेशलाई खुम्च्याएर सुकाएर पठाउन सक्ने, सम्मप्यधान सम्यक प्रधान वीर्य हुनुपर्छ। शरीर र प्राणको वास्ता गरिरहनु हुँदैन।

“शरीरमा नशा मात्रै बाकी रहेतापनि होस। हाड मात्रै बाकी रहेतापनि होस। छाला मात्रै बाकी रहेतापनि होस। मंस रगत, सुकेर गएतापनि उद्यमी हुनुपर्छ। पुरुषहरूका वीर्यशक्तिले, आजानीहरूका वीर्यशक्तिले उद्योग प्रयासबाट प्राप्त गरी लिन सक्ने सुख भन्ने छ। यो सुखमा नपुगनुजेल हृदिन” भन्ने भावले अन्तसः आफुलाई सबभन्दा प्यारो प्राणसम्म गएतापनि जाओस चित्त दुखाउदिन भन्ने भावले चित्त दृढ दरिलो बनाईराख्नुपर्छ। कसिराख्नुपर्छ। अलिकता पनि खुकुलो बनाउनु हुँदैन। अलिकता पनि हल्का रूपमा बस्नुहुँदैन। तत्पर हुनुपर्छ। त्यसो भएमा चित्त जागृत भयो। जागृत हुने वित्तिकै स्वत्तः नै गतिमान पनि भएर आउने नै हुन्छ।

यसरी दरिलो बनाई राख्नसकेको कारणले चित्त, हौसिरह्यो गतिमान पनि भइरह्यो भने आरम्भण स्वात्त उत्पन्न हुने वित्तिकै यताबाट चित्त ठ्याक्कै त्यहाँ पुगिसकेको हुन्छ। भित्रै छिरे जस्तै भयो। यो भित्र छिरेको जस्तो भएको पनि वेग नभएको जस्तो होइन। सामान्य वेगले गइरहेका पनि होइन। तीब्रगतिले छिरीरहेको भयो। त्यसरी विशिष्ट दरिलो बलियो स्मृति गराउनको लागि यस स्थानमा उपट्टाति-आरम्भण विषय वस्तुमा टाँसिएर स्थिर भइरह्यो। “ओक्कान्तत्वा पवत्तति - आरम्भणमा पवत्तति - आरम्भण उत्पन्न हुने वित्तिकै तीब्रगतिले भित्र छिरी अटूट रूपमा स्थिर भई विशिष्ट

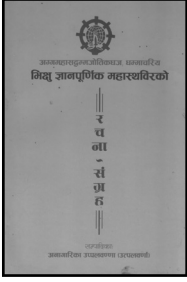
रूपले भइरह्यो भन्ने यस्तो अभिप्राय थाहा दिइरहेको छ।

यसरी नै मात्र भयो :-

अहिले योगीहरूले त्यो बनाई अनुसार भाविता गरे नगरेको विषय स्वयं आफैले जानिरहन्छ। फुलेर आएको आरम्भण उत्पन्न हुने वित्तिकै भाविता गरिरहेको चित्त भित्र छिराउनको लागि तीब्र गतिमा, सीघ्र रूपमा, तत्पर भई उद्योग गरेभै सुकेको आरम्भणमा उत्पन्न हुने बेलामा पनि यसरी नै उद्योग र अभ्यास गर्नुपर्छ। सास बाहिर निस्केको कारण पेट सुक्ने देखि शुरु भएदेखि नै निरन्तर रूपमा अन्त हुने बेलासम्म भाविता चित्त त्यस आरम्भणमा पुगिरहनुपर्छ। भित्र छिर्नुपर्छ। सीघ्रता पूर्वक भित्र छिर्न सक्ने गति पनि विद्यमान हुनुपर्छ। पक्खदित्वा पवत्तति बनाई अनुसार तीब्र गतिमा जानुपर्छ। ढिलासुस्ती गरिरहनु हुँदैन। सामान्य रूपले भाविता गरिरहनु हुँदैन। अन्ति नै जागृत भई होशियार भई विषयवस्तु आरम्भणलाई गम्भिर रूपमा समाउनु अत्यावश्यक हुन्छ। बसिरहेछु भनी भाविता गर्ने बेला पनि त्यसरी नै गर्नुपर्छ। त्यही विधिबाटै भावना अभ्यास गर्नुपर्छ। छोइरहेछु भनी भाविता गर्ने बेलामा पनि त्यही विधिबाटै अभ्यास गर्ने हो। शरीरमा पोलिरहेको, न्यानोपन, चिसोपन, टम्म भएको, तन्केको, चलायमान इत्यादि उत्पत्तित सम्पूर्ण विषय वस्तुहरूलाई उत्पन्न पिच्छै यस विधि अनुरूप नै भाविता अभ्यास गर्दै जानुपर्छ।

चक्रमण गर्ने समयमा पनि खुट्टामा दृढता पूर्वक दरिलोसंग चित्त राखी पाइलैपिच्छै भाविता अभ्यास गरिरहने चित्त त्यो पाइलामा एकैचोटी भित्र छिराउनको निमित्त तीब्रगतिले छिर्नुपर्छ। जहिल्यै पनि आताप वीर्य प्रयोग गरी तत्पर र जागृत भई होशियार भइरहनुपर्छ। उठाएको, सारेको, बिसाएकोमा पनि त्यस विधि अनुरूप नै अभ्यास गर्नुपर्छ। उठिरहने अवस्थामा शरीर भरी चित्त पुगिरहनुपर्छ। तीब्रगति हुनुपर्छ। ढिलासुस्ती गरिरहनुहुँदैन। सामान्य गतिले पनि जानुहुँदैन। होशियार भई बस्नुपर्छ। त्यसरी नै हात खुट्टा तन्क्याउने, खुक्याउने, शरीर धल्केको, आँखा फिमफिम गर्ने, आँखा बन्द गर्ने खोल्ने देखि लिएर प्रष्ट रूपले उत्पत्तित सम्पूर्ण शारीरिक क्रियाकलापहरूमा चित्त पुगिरहनुपर्छ। यसरी नै जाने बेलामा पनि बिस्तारै गएको नभइकन, सामान्य गतिले गएको नभइकन तत्पर र होशियार भइ तीब्रगतिले पुगनुपर्छ। यो पट्टानमा रहेको “प” को अर्थ भयो।

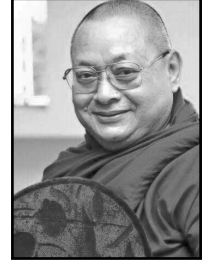
बाँकी अर्को अंकमा...

धर्मद्वीप ! अनन्य शरण

डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर

अगममहापण्डित, अगममहासद्धम्मजोतिकधज, धम्माचरिय

मलाई दर्शन छाँटन आउँदैन। किनकि म दार्शनिक होइन। धर्मको वास्तविक अर्थ के हो, अतिविस्तृत र व्यापक क्षेत्रयुक्त भएकोले व्याख्यान गर्न पनि त्यति साह्रो सामर्थ्य भएको देखिदैन। किनकि त्यसको लागि मेरो ज्ञान अहिलेसम्म त्यतिको छिप्पिएको छैन। तडकभडकका साथ मीठो मीठो शब्द रचनाद्वारा पाठकवर्गहरूलाई मन्त्रमुग्ध पार्ने पाराले लोभ्याई लोभ्याई तान्दै लान सक्ने गरी केही रचन पनि जान्दैन। किनकि म लेखक होइन। मसकक मस्काई चसकक चस्काई मुटु छुने गरी अलंकार भर्न वा अलंकृत पार्न पनि सियालु नभएकोले मनमा लागेको केही कुरा मात्र यहाँ पोख्ने आँत गर्दैछु।

बुद्धगयाको निग्रोधवृक्ष मुनि, कपिलवस्तुका ऐश्वर्यशाली राजकुमार अन्तिम जन्मधारी महान बोधिसत्व सिद्धार्थ गौतमको बोधिज्ञान सर्वज्ञता-ज्ञान प्राप्त पछि, जसलाई ठूलो गौरवशाली वृक्षको रूपमा सम्मान प्रकट गर्दै श्रद्धालु भक्तजनहरूले विश्वभरमै फैलिने गरी “बोधिवृक्षको वरिपरि विमुक्ति-सुखको अनुभव गर्दै आफूले अथक परिश्रम एवं पराक्रमगरी युगयुगान्तर सम्मको अतुलनीय अद्वितीय पारमी, त्याग, चर्या, तपस्या, संघर्ष, बलिदान र आत्म उत्सर्गद्वारा मात्र पाएको धर्मको अथवा अमृत-ज्ञानको अनुलोम प्रतिलोम प्रत्यवेक्षण, निरीक्षण, परीक्षण र विमर्शनको रूपमा गम्भीर चिन्तनमनन गरेर बिताइसक्नु भएपछि आठौँ सप्ताहमा जब तथागत सम्यक्-सम्बुद्धले त्यस बोधिज्ञान अरुहरू समक्ष पनि पुऱ्याउनको निमित्त सोचविचार गर्नुभएको थियो तब वहाँले (तथागतको अन्तस्करणले) व्यक्त गर्नु भएका निम्न कुराहरू यहाँ उल्लेख गरी आफ्नो कुरा अगाडि सार्दैछु।-

किच्छैन मे अधिगतं, हलं दानि पकासितुं ।

रागदोसपरेतेहि ! नायं धम्मो सुसम्बुधो ॥

पटिसोतगामिं निपुणं, गम्भीर दुद्दसं अणु ।

रागरत्ता न दक्खन्ति; तमोक्खन्धेन आवुटा ॥

(विनयपिटक महावग्ग पालि)

अर्थात् - “मैले (तथागतले) यो बोधिज्ञान वडो दुष्करताका साथ अधिगमन गरेँ; प्राप्त गरेँ। (त्यसलाई बुझिलिने सत्वहरू विरलै हुने हुनाले) यसलाई प्रकाश गर्नु अहिले अनुपयुक्त देखिन्छ, किनकि राग, द्वेषहरूले पीडित सत्वहरूले यो धर्म सुसम्बोध गर्न, सही ढंगले राम्ररी अवबोध गर्न सक्दैनन्। यो धर्म प्रतिश्रोतगामी धर्म हो। (आलयमा रमाई रमाई सांसारिक अमली, खिचडी खेल खेल्नमा मस्त भई भुलभुलैयामा भुलिरहेका सत्वहरूको लागि यो धर्म सुल्टो छैन) निपुण छ यो धर्म। गम्भीर छ यो धर्म। दुर्दर्शय छ यो धर्म। छ अनि अति सूक्ष्म अणु। रागमा आरक्त सत्वहरूले यसलाई देख्न सक्दैनन्। किनकि तिनीहरू तमस्कन्धद्वारा अथवा अन्धकारको वाक्लो घनत्वद्वारा बेरिई राखेका छन्, बुनिइराखेका छन्, घेरिइराखेका छन्, छोपीइराखेका छन् र ढाकिइराखेका छन्।”

भगवान् बुद्धको यस कथनद्वारा स्पष्ट छ। बुद्ध किन यस धरतीमा प्रादुर्भाव हुनुभएको थियो? वहाँ तथगत यस धरतीमा कुनै वाद, कुनै सिद्धान्त, कुनै मत, कुनै सम्प्रदाय, कुनै यान खडा गर्नको लागि आउनुभएको थिएन। वहाँ सम्यक्सम्बुद्धको आगमनको मूललक्ष्य त “बुद्धो बोधेययं, मुत्तो मोचेययं, तिण्णो तारेययं” अर्थात् “सर्वप्रथम आफूले अवबोध गर्नुपर्ने सत्य, तथ्य ज्ञानलाई पत्ता लगाई त्यस अनुरूप अरुहरूलाई अवबोध गराउनको निमित्त, आफू स्वयं यस दुःखग्रस्त, कलंकित, प्रपञ्चित, शोषित, पीडित, असन्तुष्ट, सन्त्रस्त, भयावह, लुब्ध, क्षुब्ध, नष्ट, भ्रष्ट सांसारिक दुरावस्थाबाट सदाको निमित्त मुक्त भई अरुहरूलाई पनि ती नारकीय यातनाभोगी अवस्थाहरूबाट मुक्त गराउनको निमित्त र आफू पनि यस विश्व ब्रह्माण्डको काम, भव, दृष्टि र अविचारपी बाढीबाट उत्तीर्ण भई अरुहरूलाई पनि पूर्णतः ती स्थितिहरूबाट उत्तीर्ण गराउनको निमित्त थियो। त्यसैले त्यो बुद्धप्रवेदित धर्म सार्वदेशिक, सार्वभौमिक, सार्वयानिक, सार्वभाषिक,

सार्वजातिक, सार्वकालिक, पारलौकिक, असाम्प्रदायिक धर्म रहेको थियो, रहेको छ, र रहिरहने छ पनि ।

त्यसको लागि तथागत सम्यक्सम्बुद्धले अनन्त अप्रमेय कालसम्म बोधिसत्वको रूपमा रही जुन किसिमको दान, शील, नैष्कर्म्य, प्रज्ञा, वीर्य पारमितादि अनुपम महान दुष्करकार्य गर्नु भएको थियो, त्यसलाई सबै सत्वहरूले रंगीन चशमा नलगाई गम्भीर रूपमा तटस्थतामा रही ध्यान पुन्याउनुको साथै तदारुकताका साथ जागरुक र सचेत भई कार्यरूपमा परिणत गरेर हेरेको, बुझेर लिएको प्रत्यक्षीकरण गरेको खण्डमा कसैले कसैसित प्रतिस्पर्धाको दृष्टि राखी घृणाकोभाव जगाई बाजी थापेर हिंडिरहनु पर्ने भूकृटी टन्ज्काई टेढिएको आँखाले हेरिरहनु पर्ने अवस्थाको सृजना हुन सक्दैन, न त कुनै किसिमको बादबिबाद, तर्कवितर्क, रोधप्रतिरोध गरिरहनु पर्ने स्थिति नै देखा पर्न आउने नै छ ।

तर के गर्नु, हुन त यो युग वैज्ञानिकयुग भनिन्छ । यहाँ सत्यासत्यको छिनफान बुद्धि विवेक पुन्याएर गर्नुपर्छ । कसैको लहलहैमा जानु हुँदैन, भेंडा बाखाको बथान जस्तो हुनु हुँदैन, कौवाले कान लग्यो भन्दैमा कान नै नछामिकन त्यतातिर दौड्नु हुँदैन आजकाल भनिन्छ, वास्तवमा खोइ त त्यस प्रकारको कामकार्य भइरहेको ? यहाँ त अझ पनि कुहिएको फर्सिको ब्यापार छ, मेरो गोरुको बाढै टकाको मोलतोल र बोलवाला छ धमण्डको पराकाष्ठा छ, विभिन्न दार्शनिक, साम्प्रदायिक सिद्धान्तको र व्यक्तिगत स्वार्थको मतलबी आड लिएर आ-आफ्नो डम्फू बजाउने काम बाहेक केही भएको देखिँदैन । एक अर्काको खुट्टा तानेर बहादुरी देखाई आ-आपसमा पछाड्न खोज्नु बाहेक केही छैन । अन्धाले हात्ती छाम्ने काम बाहेक केही भएको पाइँदैन । आ-आफ्नै तर्कमा सबै अडकिरहेको छ, आ-आफ्नै धुनमा मस्किरहेको छ, आ-आफ्नै गुणगानमा भुम्मिरहेको छ, आ-आफ्नै मादल घन्काइरहेको छ, आ-आफ्नै वर्गमा टन्किरहेको छ, आ-आफ्नै स्वरले पड्किरहेको छ, कुवाको भ्यागुटोको गीतमै भन्किरहेको छ । कसैले केही सुन्नको लागि, कसैको केही जान्नको लागि, कसैको केही बुझ्न र सम्झनको लागि एकछिन भए पनि ठीक बेठीक सत्यासत्य उचित अनुचित सोच विचार गरी कसौटीमा कोरेर हेर्नको लागि को तयार छ यहाँ ? कसैको कान जान्छ त्यहाँ । कसको ध्यान पुग्छ त्यहाँ । विज्ञानलाई माटोमा मिलाई अभिमानको आगो सल्काइरहनु घमण्डको राँको डन्काइरहनु बाहेक यहाँ अर्को के भइरहेको छ र

एक रूपता र एकताको मधुर ध्वनी यहाँ गुञ्जन पाऊन ।

सर्वज्ञ हुनु भएको वैशारद्य ज्ञानाधिकारी सम्यक्सम्बुद्धलाई चेलो जस्तो बनाई आ-आफू आचार्य प्राचार्य अत्याचार्य हुन चाहनेहरूको आवाज ठूलो भइरहेको यो धरतीमा भगवान् बुद्धको त्यो सरल, स्वच्छ, निर्जट, मुक्तिदायक, सु-आख्यात, सान्द्रिष्टिक, अकालिक, एहिपशियक, औपनेयिक र प्रत्यक्ष विज्ञ वेदितव्य गुणयुक्त धर्मप्रति चासो राखी अरहत्, सम्यक्सम्बुद्ध, त्रिविद्या अष्टविद्या र पन्द्र चरण सम्पन्न, सुगत, लोकविद, अनुत्तर पुरुषदम्य सारथी, देव मनुष्यको शास्ता, बुद्ध, भगवान् गुणालंकृत तथागतप्रति प्रसन्न प्रफुसिल्लित मनसा श्रद्धा र आस्था जगथाएर त्यस अनुरूप धर्मलाई भेदविमुक्त चित्तद्वारा धारण, पालन र आचरण गरी धर्मानुधर्म प्रतिपन्न हुनसक्ने को होला ? परियत्ति शुद्ध बुद्ध-शासनको अद्योपान्त गहन अध्ययन गरी तदनुसार, अभ्यासमा उतारी प्रतिपत्ति बुद्ध शासनलाई आत्मसात पारी त्यसको प्रत्यक्षानुभूति प्रतिवेध-बुद्ध-शासनको रसास्वादन गरी परमानन्द लाभ गर्ने कसले ? त्यसको सत्ता आ-आपसमा नै कुस्ती खेली ढाक रवाफ जटाई म ठूलो तँ सानोको अहंकार मचाई गर्वित हुन चाहिँ आ-आफ्नो फाईफुईको भण्डा फर फराउन चाहनेवालाहरूले त्यो धर्म बुझोस् पनि कसरी ?

आफू भगडालु भई अरुहरूमाथि औला ठड् याइरहने, आफू धूर्त भई अरुहरूलाई धूर्त्याईको आरोप लगाएर हिँड्ने, आफू वेइमान भई अरुहरूप्रति वेइमानीको भूठो लान्छना दिने, आफू पापी, अधर्मी दुराचारी भई अरुहरूको बदनामी चाहने जस्ता ब्यक्तिहरूद्वारा के न हुन सक्ला यहाँ ।

एकता र समताको खाँचो छ यहाँ यस धरतीमा अवश्य, तर त्यसको लागि सर्वप्रथम बुद्धिमान विज्ञ भनाउँदाहरूले सच्चा बुद्धिमनीताको यथार्थ परिचय नभुक्याई दिनु आवश्यक छ, इमान्दारिताको भण्डा इमान्दारपूर्वक फहराइनु पर्छ, सिदासादा स्वच्छ निष्कपट ऋजु ब्यवहारको साँचो प्रदर्शन हुन नितान्त बाँछनीय छ, छ अनि सही सलामत तथागत सम्यक्सम्बुद्धलाई न भुक्याई काँधमा काँध मिलाई बोकेर हिँड्नु, न कि नानाथरीका आचार्य प्राचार्य अत्याचार्य भनाउँदाहरूको जिउँदो लाश पिठ्युँमा बोकी पछि पछि लाग्दै आशीर्वाद र वरदानको आशामा अल्झी चाकरी चुगली र चापलुसीमा हिँड्नु ।

आज सम्यक्सम्बुद्ध तथागतको अनर्धरत्नतुल्य त्यस शुद्ध सत्य अविहिंसात्मक उपदेशको अथवा धर्मको कत्रो उपेक्षा भइराखेको छ, त्यो विवेकपूर्ण संवेदनशील कुनै पनि विवेकी दूरदर्शीको दृष्टिबाट ओझल भएको छैन। जबसम्म त्यो अधार्मिक व्यवहार रोकिदैन, तबसम्म दुःखमुक्ति मार्गप्रदर्शक सत्यमूर्ति बुद्धको वास्तविक आदर हुन सक्दैन, न त त्यस धर्मको गौरवपूर्ण मूल्यांकन नै गर्न जान्ने छ। त्यो हुन नसकेसम्म व्यर्थ तर्क र वादविवादमा नै सबै अल्झिरहने छ, बकम्फुसे बदखाई बढीरहने छ। एकता र समताको कुरा एउटा वाहियात नाराको र निष्क्रिय सौखको कुरा मात्र रहिरहने छ।

त्यसैले आजको युगको निमित्त तथागत बुद्धको त्यो वचनमा कस्तो अकाट्य सत्य लुकेको छ। - “नाहं भिक्षुवे लोकेन विवदामि, लोकोव मया सद्धिं विवदति - भिक्षुहरु, म तथागत लोकसित भगडा गर्दिन, लोक नै मसित भगडा गरिरहन्छ।” यहि स्थिति र वातावरण आजको जमानाको छ। बुद्ध भन्दा पनि माथि उठ्न चाहेका ती पाखण्डी घमण्डी अभिमानीहरुको समुपस्थितिमा बुद्ध जस्तो विश्वविभूति महापुरुष समेतलाई गौन गराइन्छ भने अरु अरुको त के कुरा।

वस्तुतः धर्मको मर्मलाई यथार्थतः सम्झी बुझी स्वच्छ, शुद्ध, निश्चल, निष्कपट, निर्मल धर्मलाई आफ्नै स्वानुभूतिद्वारा कर्म, वीर्य, ज्ञानलाई अगाडी सारी साक्षात्कार र प्रतिवेध गर्न सकून, चार स्मृतिप्रतिस्थान, चार सम्यकप्रधान, चार ऋद्धिपाद, पाँच बल, पाँच इन्द्रिय, सप्त बोध्यंग र आर्य अष्टांगिक मार्ग जस्ता अविवादास्पद निष्कलंकित विज्ञप्रसंशित सर्वबुद्ध सेवित सप्तत्रिंशत् बोधिपक्षीय सत्यधर्म अपनाउन सकी चतुर्ब्रह्मविहार अभिवृद्धि गर्न सकून र बुद्धको निम्न वचनलाई सार्थक तुल्याउन सकून।

तद्यथा - “यो धम्मं पस्सति, सो मं पस्सति। यो मं पस्सति, सो धम्मं पस्सति।” अर्थात् “जसले यथार्थ सत्यधर्मलाई देख्छ, त्यसले म तथागतलाई देख्छ। जसले म तथागतलाई वास्तविक रूपमा देख्छ, त्यसले सत्य तथ्य धर्मलाई देख्छ।”

“धम्मदीपा भिक्षुवे विहरथ धम्मसरणा, अनञ्जसरणा।”

अर्थात् “भिक्षुहरु, धर्मद्वीप भएका भई विहार गरुन, धर्मशरण भएका भई, न धर्म बाहेक अन्य शरण भएका भई।” अस्तु।

लेखक एवं पाठक-ग्राहकवर्गहरुमा मैत्रीपूर्ण अपिल

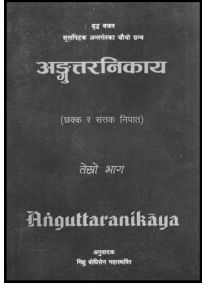
- त्रि-बोधिरस बौद्ध मासिक पत्रिकाको लागि नेपाली, नेपालभाषा, तथा अंग्रेजीमा महत्वपूर्ण लेख, रचनाहरू समयमै अनुकूल माध्यमबाट सम्प्रेषण गर्नुभई पत्रिका प्रकाशन तथा शासनिक कार्यमा सहयोग गर्नुहोला। प्रेषित लेख रचनाहरूलाई समय सापेक्ष पत्रिकामा उचित स्थान दिइनेछ।
- समयोचित समयसापेक्ष लेखक वर्गहरूले बुद्ध-बुद्धधर्म, मानवीय गुण-धर्म-कर्म अभिवृद्धि, नैतिक शिक्षा, ध्यान-ज्ञान तथा बौद्ध लेख-रचना, साहित्य-कला, प्रेरक प्रसङ्ग, कथा, कविता, बौद्ध चिन्तन, बौद्ध गतिविधि, अनुसन्धानात्मक तथा सृजनात्मक लेख रचनाहरू सम्प्रेषण गरि सहयोग गर्नुहोला। **विपश्यना ध्यान सम्बन्धि लेख-रचनाहरूलाई विशेष प्राथमिकता दिई प्रकाशित गरिनेछ।**
- यस पत्रिकामा प्रकाशित हुने लेख-रचनाहरूको सम्पूर्ण जिम्मेवारी लेखक स्वयं कै हुने जानकारी दिन चाहन्छौं।
- लेख-रचनाहरू समयमै प्रकाशन तथा प्रेषित गर्न साथै सर-सल्लाह एवं सुभावाका लागि निम्न ठेगानामा सम्पर्क राख्न सक्नु हुनेछ।

Facebook page : Tribodhirasabuddhistmonthly

Email: tribodhirasa@gmail.com, pashavimalo@gmail.com

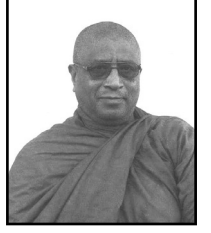
- यस बौद्ध मासिक पत्रिकाको वार्षिक ग्राहक, आजीवन सदस्य, विशेष सदस्य, संरक्षक तथा आर्थिक एवं भौतिक सहयोग र समय सापेक्ष मासिक अंक प्रायोजन गरी सहयोग गर्न सक्नु हुनेछ।
- संघ-संस्था, उद्योगपति, व्यापार व्यवसायवर्गहरूबाट विज्ञापन दाता बन्नु भई आफ्नो व्यापार व्यवसायको प्रचार प्रसार तथा बुद्धशासनप्रतिको श्रद्धा प्रस्फुट गरी **त्रि-बोधिरस** बौद्ध मासिक पत्रिका निरन्तरताको लागि मैत्रीपूर्ण सहयोग गर्नु होला।
- त्रि-बोधिरस बौद्ध मासिक पत्रिकाको निरन्तरता र गुणस्तरताको लागि सम्बद्ध क्षेत्रबाट रचनात्मक सहयोग, सल्लाह सुभावा तथा समालोचनाको अपेक्षा लिएका छौं। साधुवाद

- त्रि-बोधिरस बौद्ध मासिक पत्रिका

अङ्गुत्तरनिकाय

भिक्षु बोधिसेन महास्थविर
अनुवादक

८. अरहत्त्वगो

१. दुःखसुत्तं

७५. “भिक्षुहो ! यी छ प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भएका भिक्षु यसै जीवनमा दुःख, कष्ट, पीडा अनि छटपटिएर बस्नु पर्ने हुन्छ । शरीर भेद भई मरण पश्चात दुर्गतिमा पर्ने आश गर्न सकिन्छ । ती छ प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? काम वितर्क, द्वेष वितर्क, विहिंसा वितर्क, काम संज्ञा, द्वेष संज्ञा अनि विहिंसा संज्ञा । भिक्षुहो ! यी नै छ प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भएका भिक्षु, यसै जीवनमा दुःख कष्ट, पीडा र छटपटिएर बस्नु पर्ने हुन्छ अनि शरीर भेद भई मरण पश्चात दुर्गतिमा पर्ने आश गर्न सकिन्छ ।

“भिक्षुहो ! यी छ प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भएका भिक्षु, यसै जीवनमा सुख पूर्वक, कष्ट रहित, पीडा रहित अनि छटपटिएर बस्नु नपर्ने हुन्छ अनि शरीर भेद भई मरण पश्चात सुगतिमा पर्ने आश गर्न सकिन्छ । ती छ प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? निष्काम वितर्क, अद्वेष वितर्क, अविहिंसा वितर्क, निष्काम संज्ञा, अद्वेष संज्ञा अनि अविहिंसा संज्ञा । भिक्षुहो ! यी नै छ प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भएका भिक्षु यसै जीवनमा दुःख, कष्ट, पीडा र छटपटिएर बस्नु नपर्ने हुन्छ । शरीर भेद भई मरण पश्चात सुगतिमा पर्ने आश गर्न सकिन्छ ।”

२. अरहत्सुत्तं

७६. “भिक्षुहो ! छः प्रकारका धर्मबाट नअलगिएमा अर्हत्वलाई साक्षात्कार गर्न सम्भव छैन । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? मान, हीन भावमा मान, अतिमान, अहंकारी, कठोरपन र निम्नस्तरीय हीन भावमा मान । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्मबाट नअलगिएमा अर्हत्वलाई साक्षात्कार गर्न सम्भव छैन ।

“भिक्षुहो ! छः प्रकारका धर्मबाट अलगिएमा अर्हत्वलाई साक्षात्कार गर्न सम्भव छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? मान, हीन भावमा मान, अतिमान, अहंकारी, कठोरपन र निम्नस्तरीय हीन भावमा मान । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्मबाट अलगिएमा अर्हत्वलाई साक्षात्कार गर्न सम्भव छ ।”

३. उत्तरियमनुस्सधम्मसुत्तं

७७. “भिक्षुहो ! छः प्रकारका धर्मबाट नअलगिएमा विशेष ‘आर्यज्ञान दर्शन’ प्राप्त गर्न सम्भव छैन । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? मूढ स्मृति, असावधानी, इन्द्रियमा असंयमी, भोजनमा मात्रज्ञ नहुनु, ढोंगी अनि वाचाल । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्मबाट नअलगिएमा विशेष ‘आर्यज्ञान दर्शन’ प्राप्त गर्न सम्भव छैन ।

“भिक्षुहो ! छः प्रकारका धर्मबाट अलगिएमा विशेष ‘आर्यज्ञान दर्शन’ प्राप्त गर्न सम्भव छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? मूढ स्मृति नहुने, सावधानी, इन्द्रियमा संयमी, भोजनमा मात्रज्ञ हुनु, ढोंगी नहुने अनि वाचाल नहुने । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्मबाट अलगिएमा विशेष ‘आर्यज्ञान दर्शन’ प्राप्त गर्न सम्भव हुन्छ ।

४. सुखसोमनस्ससुत्तं

७८. “भिक्षुहो ! यी छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भएका भिक्षुले यसै जन्ममा सुख सौमनस्य बहुल भई विहर्ने हुन्छ, जुन आश्रव क्षयार्थ तयार रहेको हुन्छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? भिक्षुहो ! यहाँ भिक्षु धर्ममा रमणे हुन्छ, ध्यानमा रमणे हुन्छ, परित्याग गर्नमा रमणे हुन्छ, एकात्मता रमणे हुन्छ, दुःख रहित हुनमा रमणे हुन्छ, निष्प्रपञ्चमा रमणे हुन्छ । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भएका भिक्षुले यसै जन्ममा सुख सौमनस्य बहुल भई विहर्ने हुन्छ, जुन आश्रव क्षयार्थ तयार रहेको हुन्छ ।”

५. अधिगमसुत्तं

७९. “भिक्षुहो ! यी छः प्रकारका धर्ममा असम्पन्न भिक्षुले अप्राप्त कुशल धर्मलाई प्राप्त गर्न अनि प्राप्त भएको कुशल धर्ममा वृद्धि गर्न नसकिने हुन्छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? भिक्षुहो ! यहाँ भिक्षु आगमनमा कुशल भएको हुँदैन, गमनमा कुशल हुँदैन, उपाय कुशल हुँदैन, अप्राप्त कुशल धर्मलाई प्राप्त गर्न अनिच्छुक हुन्छ, अप्राप्त कुशल धर्मको आरक्षक हुन्छ अनि सतत प्रयासमा नलाग्ने हुन्छ । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्ममा असम्पन्न भिक्षुले, अप्राप्त कुशल धर्मलाई प्राप्त गर्न अनि प्राप्त कुशल धर्ममा

वृद्धि गर्न सक्दैन ।

“भिक्षुहो ! यी छः प्रकारका धर्ममा सम्पन्न भएका भिक्षुले अप्राप्त कुशल धर्मलाई प्राप्त गर्न अनि प्राप्त कुशल धर्ममा वृद्धि गर्न सकिने छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? भिक्षुहो ! यहाँ भिक्षुले आगमनमा कुशल हुन्छ, गमनमा कुशल हुन्छ, उपाय कुशल हुन्छ, अप्राप्त कुशल धर्मलाई प्राप्तार्थ इच्छुक हुन्छ, प्राप्त कुशल धर्मका रक्षक हुन्छ, अनि सतत प्रयासरत हुन्छ । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्ममा सम्पन्न भएका भिक्षुले अप्राप्त कुशल धर्मलाई प्राप्त गर्न अनि प्राप्त कुशल धर्ममा वृद्धि गर्न सक्ने छ ।”

६. महन्तसुत्तं

८०. “भिक्षुहो ! यी छः प्रकारका धर्ममा सम्पन्न भिक्षुले चिरकाल नवित्दै धर्मको विषयमा महानता र विपुलतालाई प्राप्त गर्न सक्ने छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? भिक्षुहो ! यहाँ भिक्षु ज्ञानमा बहु आलोक हुन्छ, बहु ध्यानी हुन्छ, बहु प्रीति-प्रामोच हुन्छ, बहु पिपासु (पुण्य कर्म जति गरे पनि अतृप्त) हुन्छ, काँध नभुकाउने हुन्छ, कुशल धर्ममा उत्तरोत्तर वृद्धि गर्ने हुन्छ । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्ममा सम्पन्न भिक्षुले चिरकाल नवित्दै धर्मको विषयमा महानता र विपुलतालाई प्राप्त गर्न सक्ने छ ।”

७. पठमनिरयसुत्तं

८१. “भिक्षुहो ! यी छः प्रकारका धर्ममा सम्पन्न भिक्षुलाई समातेर ल्याई नरकमा राखे समान हुन्छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? हिंसा गर्ने हुन्छ, चोर्ने हुन्छ, व्यभिचार गर्ने हुन्छ, भूटो बोल्ने हुन्छ, पाप-मतिको हुन्छ, अनि मिथ्यादृष्टिको हुन्छ । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्ममा सम्पन्न भिक्षुलाई समातेर ल्याई नरकमा राखे समान हुन्छ ।”

“भिक्षुहो ! यी छः प्रकारका धर्ममा सम्पन्न भिक्षुलाई समातेर ल्याई स्वर्गमा राखे समान हुन्छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? हिंसा गर्नबाट विरत हुन्छ, चोर्नबाट विरत हुन्छ, व्यभिचार गर्नबाट विरत हुन्छ, भूटो बोल्नबाट विरत हुन्छ, अल्पेच्छ अनि सम्यक दृष्टि भएको हुन्छ । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्ममा सम्पन्न भिक्षुलाई समातेर ल्याई स्वर्गमा राखे समान हुन्छ ।”

८. दुतियनिरयसुत्तं

८२. “भिक्षुहो ! यी छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुलाई समातेर ल्याई नरकमा राखे समान हुन्छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? हिंसा गर्ने हुन्छ, चोर्ने हुन्छ, व्यभिचार गर्ने हुन्छ, भूटो बोल्ने हुन्छ, लोलुप अनि बोलक्कड हुन्छ । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुलाई समातेर ल्याई नरकमा राखे समान हुन्छ ।”

“भिक्षुहो ! यी छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुलाई समातेर ल्याई स्वर्गमा राखे समान हुन्छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? हिंसा गर्नबाट विरत हुन्छ, चोर्नबाट विरत हुन्छ, व्यभिचार गर्नबाट विरत हुन्छ, भूटो बोल्नबाट विरत हुन्छ, लोलुप अनि बोलक्कड हुँदैन । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुलाई समातेर ल्याई स्वर्गमा राखे समान हुन्छ ।”

९. अगधम्मसुत्तं

८३. “भिक्षुहो ! छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुले उत्तम धर्म अर्हत्वलाई साक्षात्कार गर्न सम्भव छैन । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? भिक्षुहो ! यहाँ भिक्षु, अश्रद्धालु हुन्छ, निर्लज्ज हुन्छ, निर्भयी हुन्छ, अल्ले हुन्छ, दुष्प्रज्ञ हुन्छ, शरीर र जीवनप्रति सापेक्ष हुन्छ । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुले उत्तम धर्म अर्हत्वलाई साक्षात्कार गर्न सक्ने सम्भव छैन ।”

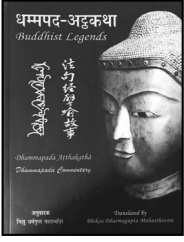
“भिक्षुहो ! छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुले उत्तम धर्म अर्हत्वलाई साक्षात्कार गर्न सक्ने सम्भव छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? भिक्षुहो ! यहाँ भिक्षु, श्रद्धालु हुन्छ, लजालु हुन्छ, भयवान हुन्छ, प्रयत्न शील हुन्छ, प्रज्ञावान हुन्छ, शरीर र जीवनप्रति अनपेक्षित हुन्छ । भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुलाई समातेर ल्याई स्वर्गमा राखे समान हुन्छ ।”

१०. रत्तिदिवससुत्तं

८४. “भिक्षुहो ! यी छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुका निम्ति जुन रात र दिन आउँछ, त्यो उसको निम्ति कुशल धर्महरुमा हानि तथा वृद्धि नहुने आश गर्न सकिन्छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? भिक्षुहो ! यहाँ भिक्षु, जुनसुकै चीवर-भोजन-शयनासन-भैषज्य र परिष्कारहरुप्रति धेरै लोलुपक हुन्छ, दुःखित हुन्छ, असन्तोषी हुन्छ, अश्रद्धालु हुन्छ, दुःशील हुन्छ, अल्ले हुन्छ, मूढ स्मृति हुन्छ, अनि दुष्प्रज्ञ हुन्छ । “भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुका निम्ति जुन रात र दिन आउँछ, त्यो उसको निम्ति कुशल धर्ममा हानि तथा वृद्धि नहुने आश गर्न सकिन्छ ।”

“भिक्षुहो ! यी छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुका निम्ति जुन रात र दिन आउँछ, त्यो उसको कुशल धर्ममा हानि हुने छैन तथा वृद्धि हुने छ । ती छः प्रकारका धर्महरु के के हुन् ? भिक्षुहो ! यहाँ भिक्षु, जुनसुकै चीवर-भोजन-शयनासन-भैषज्य र परिष्कारहरुप्रति र धेरै लोलुपक हुँदैन, दुःखित हुँदैन, असन्तोषी हुँदैन, श्रद्धालु हुन्छ, शीलवान हुन्छ, प्रयत्न शील हुन्छ, स्मृतिमान अनि प्रज्ञावान हुन्छ । “भिक्षुहो ! यी नै छः प्रकारका धर्मद्वारा सम्पन्न भिक्षुका निम्ति जुन रात र दिन आउँछ, त्यो उसको निम्ति कुशल धर्ममा हानिकारक नहुने तथा वृद्धि हुने आश गर्न सकिन्छ ।”

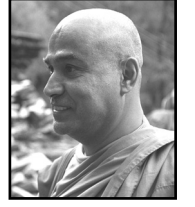
बाँकी अर्को अंकमा...

१०. फाँ स्याइम्ह चुन्द्या खँ

भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर

अनुवादक

गत अंकपाखें क्रमशः

‘थन वं दुःख सिइ.....’ धयागु थुगु धर्मदेशना शास्ता वेलुवनय च्वना विज्यानाः च्वंबले फाँ स्याइम्ह चुन्द धयाम्ह पुरुषया कारणय आज्ञा जुया विज्यात ।

भीसं न्यनाः, वं न्येन्यादँ फातयत स्यानाः ननं व म्युम्यु जीविका हनाच्वन । फात कम जुइबले वा (जाकि) गाडाय तयाः जनपदय वनाः छमनात्या जाकिं गाँया फाँचात न्यानाः गाडाय भरेयानाः वया छँय लिउँने खः थें छगू थाय खुया अन हे इमिगु च्वनेगु थाय दयेका, इमित शीथी सिमाहः व दिसा नका तधि जुइवं गुम्ह गुम्हसित स्यायेगु इच्छा जुल उम्ह उम्हसित सने मजीक स्यायेगु थामय चिनाः म्हाया ला क्यातुकेत मनावेक (ल्हवंक) प्येकूलाःगु मुगगलं दया, “ला क्यातुल” धकाः सिइका म्हुतुप्वाः वां खायेका दथुइ कथि तयाः नँया थलं ग्वारा ग्वारा दागु क्वाःलखं म्हुतुइ लुना विइ । उगु लः प्वाथय दुहाँवना ग्वारा ग्वारा दागु दिसा (मल) चुइका क्वय थासं पिहाँवइ, गुबलेतक भतिचा जक दिसा (मल) दइ, उबलेतक बुलुयाः पिहाँ वइ, प्वा शुद्ध जुइवं सफा यच्चुया लः पिहाँवइ । अले वं ल्यं दुगु लः वया म्हुय लुना विइ । उगु हाकूगु छयंगु प्वालायनी । अनलि धाँयम्बःया मिं सँत ऊना (च्याका) ज्वःगु चुपिं छयं ध्यनी । वाःवगु हि थलय फया कया लानापं हिइ बुला (न्हाया) दयेका काय कलाया दथुइ फयेतुना नया, ल्यं दुगु मिइ । वया थुकथं हे जीविका हहं (यायां) न्येन्यादँ फुत । तथागतयात, विहार लिक्क च्वना नं छन्हुनं स्वाँ छम्हुनं पूजा यात वा छचतं भिक्षा दान यात वा मेगु छुं नं पुण्य यात धयागु मदु । अन्तय वया शरीरय रोग उत्पन्न जुल, स्वानाच्वंबले हे अवीचि महानरकया सन्ताप न्चने थहाँ वल । अवीचि सन्ताप धयागु सछिगू योजन तापाक च्वना स्वसां मिखा तज्याइ थें कष्ट जुइगु जुयाच्वन । उकिं थथे धयातल-

“उगु नरकया नँया भूमिइ, च्यानाः प्रज्वलित जुयाच्वन तःसकं ।

छचाखेरं सछिगू योजन, न्यनाः वनाच्वन न्च्यावलें ॥”^१

नागसेन स्थविरं उगु मियात प्राकृतिक मिया सन्ताप स्वया अधिक जुगलिं थ्व उपमा कना विज्यात-“गथे, महाराज, कटागार पायेरवःगु ल्वहं नं नरकया मिइ तयेवं क्षणिकं हे नाया

^१ (म.नि. ३.२६७; अ. नि. ३.३६)

मदयावनी, थुकिइ उत्पन्न जूपिं सत्त्वपिं कर्मया बलं माँया प्वाथय च्वनाच्वपिं थें मदया वनीमखु ।”^२ वयात उगु सन्ताप वयेवं कर्मानुसारगु भावाकार उत्पन्न जुल । छँय दुने (दथुइ) हे फा हाले थें हाला प्यपांचुया न्चने लिउँने वनी । अले वयात छँय च्वपिं मनूतयसं क्वातुक ज्वनाः म्हुतु चिनाविइ । कर्मविपाक धयागु सुनानं पने फइमखु । व उखें थुखें हाला जुयाच्वन । छचाखेरं न्हय खाःछँय च्वपिं मनूत चने मफुत । मृत्युभयं त्रिशितम्ह पिने पिहाँ मवयेकेत पने मफया फुक्क छँयया मनूतयसं गथे दुनेच्वम्ह पिने जुइ फइमखुगु खः, अथे हे छँयया लुखाय चुकु तल । चिना छँय पिने चाःहुइक पाःच्वना रक्षा यानाः च्वनाच्वन । उम्ह छँय दुने हे नरकया सन्तापं हाहां उखेंथुखें जुयाच्वन । थथे न्हयन्हुतक चाचाःहिला, च्यान्हुया दिनय सिनावनाः अवीचि महानरकय उत्पन्न जुल । अवीचि महानरकया बारे देवदूत सूत्रकथं^३ वर्णन यायेमाः ।

भिक्षुपिसं वया छँयया लुखां वंबले उगु सः न्यना, “फाँया सः” धकाः मती तया विहारे वनाः शास्ताथाय लिक्क फयेतुना थथे विन्ति यात - “भन्ते, फा स्याइम्ह चुन्द्या छँय या लुखा तिना फाँतयत स्यानाः च्वंगु थौं न्हयन्हु दत, छँय छुं मूलक्रिया दु जुइमा धकाः मती तया । भन्ते, थुलिमछि फाँतयत स्यानाः नं भतिचा हे मैत्रीचित्त वा करुणा मदु, धाथें जिमिसं थुजाम्ह कठोर कडाम्ह सत्त्व न्हापा गुबलें नं मखनानि ।” शास्ता - “भिक्षुपिं, वं थुपिं न्हयन्हु फाँतयत स्यानाः च्वंगु मखु, वया थःम्हं याःगु कर्मया विपाक उत्पन्न जुल, म्वानाच्वंबले हे अवीचि महानरकया सन्ताप न्चने थहाँवल । व उगु सन्तापं न्हयन्हु फा हाले थें हाला छँयया दुने चाचाःहिला थौं सिनावनाः अवीचिइ उत्पन्न जुल” धकाः धया विज्यात, “भन्ते, थन लोकय थथे दुःखसिया हानं सिनावनाः दुःखगु थासय हे उत्पन्न जुल” धकाः धायेवं, “खः, भिक्षुपिं, प्रमादीपिं धयापिं गृहस्थीपिं जुइमा वा प्रव्रजितपिं जुइमा, निथासं दुःख हे सिइ” धकाः धया विज्यानाः थुगु गाथा आज्ञा जुया विज्यात -

^२ (मि.प. २.४.६) मिलिन्द-प्रश्न(नेपाली) पृ. ५१

^३ (म.नि. ३.२६९ आदि; अ. नि. ३.३६) मज्झिमनिकाय (नेपाली) पृ. ५४७

१५. इध सोचति फेच सोचति, पापकारी उभयत्थ सोचति।
सो सोचति सो विहज्जति, दिस्वा कम्मकिलिड्डमत्तनो ॥

१५. “थन वं दुःख सिइ लिपा नं दुःख सिइ, पाप याःमहसिनं
निथासं नं दुःख सिइ।
वं दुःख सिइ वं विलाप याइ, थःगु ज्या क्लिष्ट जूगु खनाः ॥”

अन पाप यामहसिनं धयागु थीथी प्रकारया पापकर्म
याइमह व्यक्तिं “धाथे जिं भिंगु ज्या मयानाः, मभिंगु ज्या यानाः”

धकाः मृत्युया अवस्थाय् हे जक थन दुःख ताइ, थ्व वया कर्मया
दुःख खः। विपाक अनुभव यायां हानं लिपा दुःख ताइ। थ्व वया
परलोकय् विपाक दुःख खः। थथे वं निथासं दुःख हे सिइ। उगु
हे कारणं म्वाःना च्वंवेले हे व फा स्याइमह चुन्दं नं दुःख सिल।
ज्या क्लिष्ट जूगु खनाः धयागु थःगु क्लिष्टगु कर्म खनाः नाना
प्रकारं विलाप यानाः कष्ट नयाच्वनी।

गाथाया अन्तय् आपालं श्रोतापन्नादि जुल। आपालं
मनूतय्त सार्थक धर्मदेशना जुल।

फाँ स्याइमह चुन्दया खँ क्वचाल।

निर्वाण कामना

जन्म
१९९६ श्रावण

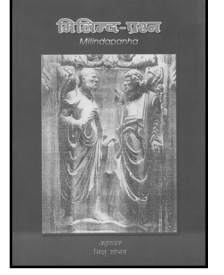
दिवंगत
वि.सं. २०७५/११/८

दिवंगत तुल्सीभक्त श्रेष्ठ

यस कुलेश्वर बुद्ध विहारका श्रद्धालु उपासक तुल्सीभक्त श्रेष्ठको असामहिक
निधनप्रति गहिरो दुःख प्रकट गर्दै दिवंगत उपासकको
निर्वाण कामना गर्दछौं
साथै
परिवारजनमा धैर्यधारण गर्न सकोस् भनी कामना पनि गर्दछौं।

कुलेश्वर बुद्ध विहार परिवार
कुलेश्वर, काठमाडौं

मिलिन्द-प्रश्न

४. मृत्युपाशबाट मुक्ति विषयमा प्रश्न

१२. “भन्ते नागसेन ! भगवान्ले भन्नुभएको छ, कि :-

न अन्तलिक्खे न समुद्दमज्जे, न पब्बतानं विवरं पविस्सस ।

न विज्जती सो जगतिप्पदेसो यत्थं द्विथो मुच्चेय्य मच्च्युपासाति ॥

‘न आकाशमा न समुद्रमा, न पहाडका गुफाहरुमा लुकेर,

संसारममा कतै पनि यस्तो ठाउँ छैन, जहाँ लुकेर मृत्युको हातबाट जोगिन सकोस् ।’

“साथै भगवान्ले परित्राण (रक्षा) को पनि उपदेश दिनुभएको छ । जस्तै (१) रत्तनसुत्त, (२) मोरसुत्त, (३) खन्धपरित्त, (४) मोरपरित्त, (५) धजगपरित्त, (६) आटानाटियपरित्त र (७) अङ्गुलिमालपरित्त ।

(क) “भन्ते नागसेन ! यदि माथि आकाशमा पनि उडेर, तल समुद्रका माझमा डुबुल्की मारेर, ठूलठूला भवनहरुमा चढेर, कन्दराहरुमा, गुफाहरुमा र पहाडका भीरहरुमा गए पनि मृत्युका हातबाट जोगिन सकिन्न भने, परित्राण-देशना भूटो ठहरिन्छ । (ख) र, यदि परित्राण देशना गर्नाले मृत्युका हातबाट फुत्किइन्छ भने, ‘न माथि आकाशमा’ इत्यादि जो भनियो त्यो भूटो ठहरिन्छ । यो पनि दुविधायुक्त प्रश्न तपाईंका सामु.....?”

१३. “महाराज ! भगवान्ले यो साँचो भन्नुभएको छ:-

‘न आकाशमा, न समुद्रमा, न पहाडका गुफाहरुमा लुकेर,

संसारमा कतै पनि यस्तो ठाउँ छैन, जहाँ लुकेर मृत्युको हातबाट जोगिन सकोस् ।’

“साथै भगवान्ले परित्राणको पनि उपदेश दिनुभएको छ । किन्तु यो उनीहरुका लागि मात्र हो, जसका लागि केही समय बाँच्नु अभै बाँकी रहेको छ, जसको आयु

लामो छ र जसले पापकर्मबाट आफूलाई रोकिराख्छन् । महाराज ! जसको आयु सिद्धियो, उनीहरुलाई बचाउन न कुनै मन्त्र छ, न कुनै तन्त्र ।”

“महाराज ! जस्तै सुकेको ओइलिएको, फिक्का भईसकेको र पूर्णतया निर्जीव भएको रूखमा हजारौं गाग्रो पानी हाले पनि पुनः हरियोपरियो र लहलहाउँदो पार्न सकिन्न, त्यसरी नै यो त उपचार गरेर या परित्राण-देशना गरेर आयु सकिएकाहरुलाई बचाउन सकिन्न । महाराज ! संसारमा जति जडीबुटीहरु छन्, आयुसिद्धिएका मानिसहरुका लागि ती सबै व्यर्थ छन् । महाराज ! परित्राण तिनै व्यक्तिहरुको लाभका लागि हुन्छ, जसलाई केही समय बाँच्नु बाँकी छ, जसको आयु धेरै छ र जो आफूलाई नराम्रा काम गर्नबाट रोकीराख्छन् । त्यसैले भगवान्ले परित्राणको उपदेश दिनुभएको थियो ।”

“महाराज ! जसरी पाकेको र सुकेको धानलाई कृषकले भकारीमा (धान एकत्र गर्ने ठाउँ) एकत्र गरेर पानीबाट जोगाउँछ, तर जब धानको खेतमा हरिया बोटहरु छँदा नै उम्रेर आउँदा, बादल छाएको बेला र पानी पर्दा किसानले त्यसलाई बारम्बार पानी पठाउँछ । महाराज ! त्यसरी नै जसको आयु समाप्त भइसकेको छ, उनीहरुका लागि परित्राण-देशना व्यर्थ छ, किन्तु जसलाई अहिले बाँच्नु अभै बाँकी छ र जसको आयु लामो छ, उनीहरुलाई परित्राण-देशनाबाट अवश्य लाभ हुन सक्छ ।”

“भन्ते नागसेन ! जसको आयु पूरा भएको छैन, उनीहरु त रहन्छन् नै तर जसको आयु पूरा भइसकेको छ, उनीहरु मरिहाल्छन् । अनि ती औषधी या परित्राण व्यर्थ सिद्ध हुन्छ ?” “महाराज ! के तपाईंले कहिले कुनै रोग औषधीले निको भएको देख्नुभएको छ ?” “हो भन्ते ! सयौं पटक ।” “महाराज ! त्यसो भए तपाईंले यसो भन्नु गलत हो कि औषधी या परित्राण व्यर्थ छन् ।”

“भन्ते ! वैद्यहरुलाई त हामीहरु औषधी खुवाउने र मलम लगाउने गरेको देख्छौं त्यस उपचारबाट त रोगी स्वस्थ हुन्छ नै ।” “महाराज ! परित्राण-देशना गर्दा पनि

हामीहरू शब्द सुन्छौं । जिब्रो सुक्छ, हृदयको गति मन्द हुन्छ, घाँटी बस्छ । हामीहरू यस्ता सबै काम देख्छौं । यसबाट गर्दा उनीहरूको सबै कष्ट मेटिन्छ, सबै उत्पात साम्य हुन्छ । महाराज ! के तपाईंले कहिले सर्पले डसेको मानिसलाई भ्रारफुक गर्दै, विषलाई भ्रारदै र पानीको छिटा दिँदै गरेको देख्नुभएको छ ?” “देखेको छु भन्ते ! अचेल मानिसहरू यस्तो गर्छन् ।” “महाराज ! अनि त यो कुरो भूटो ठहरिन्छ कि औषधी या परित्राणबाट केही पनि हुन्न ।”

परित्राणको माहात्म्य “महाराज ! परित्राणबाट डस्न आएको सर्पले पनि डस्न सक्दैन- उसको मुख नै थुनिन्छ । चोरहरूले चलाएको लठ्ठीले पनि हिर्काउन सक्दैन- उनीहरूले लठ्ठीलाई मिल्काएर प्रेम गर्न थाल्छन् । पागल हात्ती पनि नजिक आएर रोकिन्छ । दनदनी बलिरहेको आगोको रास छेउमा पुगे पछि निभ्छ । खाएको हलाहल विषले पनि केही नोक्सान गर्दैन बरु एउटा खानेकुरा भइदिन्छ । हत्यामा मारिदिने विचारले आएर पनि जल्लादहरू आफ्ना नोकरहरू जस्तै नम्र हुन्छन् । जालमा परे पनि जालमा फँसदैन ।”

मोरपरित्तको कथा “महाराज ! के तपाईंले सुन्नुभएको छैन कि परित्राण गर्नाले सात सय वर्षसम्म पनि व्याधाहरूले एउटा मुजुरलाई जालमा फँसाउन सकेनन्, तर परित्राण गर्न छाडिदिँदा भने त्यही दिन त्यो जालमा फँस्यो ?” “हो भन्ते ! यस्तो सुनिन्छ । उसको प्रसिद्धि देवताहरूसहित सारा लोकमा फैलिएको छ ।” “महाराज ! त तपाईंको यो भनाइ असत्य ठहरिन्छ कि औषधी वा परित्राणबाट केही हुन्न भनेर ।”

१४. दानवको कथा “महाराज ! के तपाईंले कहिले सुन्नुभएको छ कि आफ्नी स्वास्नीलाई जोगाएर राख्न उनलाई एउटा ढक्कीमा थुनेर दानवले त्यसलाई निलेको थियो । अनि त्यसलाई आफ्नो पेटमा हालेर हिँड्थ्यो । तैपनि एउटा विद्याधर उसको मुखबाट भित्र गएर त्यस स्त्रीसँग रति गर्ने गर्दथ्यो । दानवले यो पत्तो पाउनासाथ उसले ओकल्यो अनि त्यसलाई खोलेर हेर्न थाल्यो । ढक्की खुलेबित्तिकै विद्याधर भाग्यो ।” “हो भन्ते ! मैले यस्तो सुनेको छु । यो कुरा पनि देवताहरूसहित सबै लोकमा फैलिएको छ ।” “महाराज ! परित्राणको बलले नै त त्यो विद्याधर पक्राउ पर्नुबाट जोगियो ?” “हो भन्ते !” “महाराज ! अनि परित्राण-देशना गर्नाले धेरैफल प्राप्त हुन्छ ।”

विद्याधरको कथा “महाराज ! के तपाईंले यो पनि सुन्नुभएको छ कि अर्को विद्याधर काशी नरेशको अन्तःपुरमा पसेर पटरानीसँग रति गर्दा गर्दै पक्राउ परेको थियो । अनि पक्राउ परेपछि आफ्नो मन्त्रबलले अदृश्य भयो ।” “हो

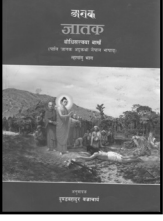
भन्ते ! यो कथा पनि मैले सुनेको छु ।” “महाराज ! त्यो विद्याधर पनि परित्राणकै बलले त यसरी भाग्न सक्यो ?” “हो भन्ते !” “महाराज ! त्यसो भए परित्राणमा अवश्य बल छ ।”

१५. “भन्ते ! के परित्राणबाट सबै मानिसको रक्षा हुन्छ ?” “अहं महाराज ! परित्राणबाट सबै मानिसहरूको रक्षा हुँदैन । कसैको रक्षा हुन्छ, कसैको हुँदैन ।” “भन्ते नागसेन ! त्यसो भए परित्राण सबैका लागि सिद्ध हुँदैन ?” “महाराज ! के भोजनले सबैको प्राण बचाउन सक्छ ?” “भन्ते ! कोही मानिसहरूको प्राण बचाउन सक्छ भने केही मानिसहरूको प्राण बचाउन सक्दैन ।” “त्यसो किन ?” “भन्ते ! किनभने अति-भोजनले गर्दा पनि हैजा भएर थुप्रै मानिसहरू मर्ने गर्दछन् ।” “महाराज ! त्यसो हो भने भोजनले सबैलाई बचाउँदैन ।” “भन्ते नागसेन ! दुई कारणबाट भोजनले मानिसको प्राण लिन्छ - (१) मात्राभन्दा बढी खानाले, र (२) पाचनशक्ति कमजोर हुनाले । भन्ते नागसेन ! जीवन दिने भोजन पनि दुरूपयोगबाट विषतुल्य हुन्छ ।” “महाराज ! यसरी नै परित्राणबाट सबै मानिसको रक्षा हुँदैन, बरु कसैको हुन्छ र कसैको हुँदैन ।”

परित्राण सफल नहुनुका तीन कारण “महाराज ! तीन कारणबाट परित्राण रक्षा गर्न सफल हुँदैन- (१) कम्मावरण (कुनै कर्मफलले बीचमा बाधा पार्नाले), (२) किलेसावरण (क्लेशको विघ्न बाधा पार्नाले), (३) असदहनतायं (विश्वास नहुनाले) । महाराज ! मानिसहरूमा आफ्नै कुकर्तव्यले, परित्राणमा रक्षाबल हुँदाहुँदै पनि त्यो अकार्थ हुन्छ । महाराज ! जसरी आमाले आफ्नो पेटमा बच्चा छुँदा रक्षा गर्छिन्, निकै रेखदेख र होसियारीसाथ जन्म दिन्छिन् । मलमूत्र सिंगान सबैथोक सफा पारेर राम्राराम्रा सुगन्धित लेप शरीरमा धसिदिन्छिन् । यदि कुनै अर्को मानिसले त्यस नानीलाई हप्काएमा वा कुटेमा उनी रिसाएर उसलाई समातेर गाउँको मुखियाकहाँ लैजाँच्छिन् । तर यदि त्यस नानीले कुनै उपद्रो गरेमा वा ऊ ढिलो घर आइपुगेमा उनी आफैले उसलाई दण्ड दिन्छिन् । महाराज ! त के उनले उसलाई समातेर मुखियाको सामु लैजाँच्छिन् ?” अहं भन्ते !” “किन नि ?” “भन्ते ! किनभने नानीले भूलचूक गरेको थियो ।” “महाराज ! यसरी नै परित्राण रक्षक भएर पनि उनीहरूको आफ्नै कर्तुतले उनीहरूको अहितकर हुन्छ ।”

“साधु भन्ते नागसेन ! तपाईंले स्पष्ट गरी दिनुभयो, उल्फनलाई सुल्फाउनुभयो, अँध्यारोमा उज्यालो पारिदिनुभयो; मिथ्या सिद्धान्त मान्नेहरूको जाललाई खण्डन गर्नु भयो । तपाईं यथार्थमा सबै गणाचार्यहरूमा श्रेष्ठ हुनुहुन्छ ।”

बाँकी अर्को अंकमा...

जातक बाखँ

दण्डबहादुर बज्राचार्य

६. खुगुगु निपात

१. अवारिय वर्ग

३७६. अवारिय जातक

“आसु कुञ्ज भूमिपति.....” थुगु गाथा शास्तां जेतवनय च्वना विज्यागु इलय् छम्ह नाविक (फेरी चले याना च्वम्ह) या बारे कया आज्ञा जुया विज्यागु जुल-

वर्तमान कथा

व मूर्खम्ह जुया च्वन । अजानीम्ह जुया च्वन । बुद्ध आदिपिनिगु व मेमेपिनिगु गुण छ्पित हे म्हमस्यूम्ह जुया च्वन । प्रचण्ड, कठोर व दुस्साहसीम्ह जुया च्वन । छम्ह जनपदयाम्ह भिक्षुं बुद्धयात दर्शन यायेगु इच्छां सन्ध्या इलय् अचिरवती नदीया घाटय् वना वयात धाल- “उपासक ! जित नाउचाय् तथा पार याना व्यु ।”

“भन्ते ! लिवात । थन गनं च्वना विज्याहुँ ।”

“उपासक ! थन गन च्वने ? जित यंका व्यु ।”

वं तँ पिकया धाल- “का, वा, श्रमण ! यंका विये । स्थविरयात नाउचाय् तथा तथ्यंक मयंकूसे क्वयपाखे स्वका यंका (नाउचा) फारा फारा पुइक संका वयागु पात्र चीवर प्याका विल । (थुकथं) वयात दुःख कष्ट विया पारीया सी थ्यंबले खिउंसे च्वंका कुहाँ वल । व विहारय् थ्यंकः वन । उखुन्हुया दिखुन्हु बुद्धयागु सेवाय् वने मलात । कन्हेखुन्हु शास्तायाथाय् वना वन्दना याना छुखेलिकक फेतुत । शासतां कुशलया खँ न्यनेधुंका वयाके न्यन- “गुबले वयागु ?”

“म्हिग वयागु, भन्ते !”

“अथेसा बुद्धयागु सेवाय् थौं छाय् वयागु ?”

वं लँय् जूगु खँ कन । वयागु खँ न्यनेधुंका व आः जक प्रचण्ड व कठोरम्ह जूगु मखु, न्हापा नं अजाम्ह हे खः । थुगु इलय् वं छंत दुःख कष्ट जक ब्यूगु खः ।” थुलि आज्ञा जुया वयागु प्रार्थनाकथं पूर्वजन्मया खँ आज्ञा जुया विज्यात-

अतीत कथा

न्हापा न्हापा वाराणसी ब्रम्हदत्तं राज्य याना च्वंगु इलय् बोधिसत्वयागु जन्म छगू ब्राह्मण कुलय् जल । तःधिक जुइवं

तक्षशिला वना सकतां विद्या सय्का लिहाँ वल । ऋषिपिनिगु प्रब्रज्या ग्रहण याना ताःकालतक हिमालयय् फलमूल नया च्वंबले चि व पाउं सवा कायेगु इच्छां वाराणसी वल । जुजुया उद्यानय् वना च्वं वन । कन्हेखुन्हु भिक्षाया नितिं वन । वयात राजाङ्गनय् वया च्वंबले जुजुं वयागु चर्या खना प्रसन्न जुया, अन्तःपुर व्वना यंका भोजन याकल । (वयाके) वचन कया राजोद्यानय् तथा तल । जुजु न्हिन्हिं वयागु सेवाय् वना च्वन । बोधिसत्वं वयात- “महाराज ! जुजु धयाम्हसिनं प्यंगू अततियगामी धर्मय् मलासे अप्रमादी जुया क्षमा, मैत्री व दया तथा धर्मानुसार राज्य यायेमाः” धया न्हिन्हिं उपदेश व्युं निपु गाथात न्यंका च्वन-

“मासु कुञ्ज भूमिपति, मासु कुञ्ज रथेसभ ।

कुद्धं अप्पटिकुञ्जन्तो, राजा रट्टस्स पूजितो ॥

“गामे वा यदि वारञ्जे, निन्ने वा यदि वा थले ।

सब्वत्थ अनुसासामि, मासु कुञ्ज रथेसभाति” ॥

“हे भूमिपति ! तँ पिकया विज्याये मते । हे रथेसभ ! तँ पिकया विज्याये मते । तँ पिकाइम्हसिया प्रति नं तँ पिकाम्ह जुजु राष्ट्रय् पूज्य जुइगु जुया च्वनी ।”

“जिं गामय्, जंगलय्, थथ्याः क्वथ्याः थासय् वा स्थलय् न्थ्याथाय् वंसां हे रथेसभ ! तँ पिकाये मते” धका अनुशासन याना च्वना ।”

थुकथं बोधिसत्वं जुजु गुबले गुबले वइ उबले उबले थुपिं गाथात न्यंकल । जुजु लयताया बोधिसत्वयात (छगू लाख आम्दानी वइगु छगू गां विल । बोधिसत्वं स्वीकार याना मकाः । थुकथं भिनिदँ तक अन च्वनेधुंका बोधिसत्वं विचाः यात- ‘ताःकालतक (थ्व थासय्) च्वनेधुन । जनपदय् चाःहिला वये माल । वं जुजुयात सूचं मव्यूसे उद्यानपालयात सःता धाल-“तात ! जि जनपद चारिका याये मास्ति वल । चाःहिला वये त्यना । छं जुजुयात धया व्यु ।” व वना गङ्गाया घाटय् थ्यंकः वन । अन अवारिय पिता धयाम्ह नाविक छम्ह दु । व मूर्खम्ह गुणवान्पिनिगु गुण म्हमस्यूम्ह खः । थःगु आम्दानी जुइगु उपाय नं मस्यूम्ह खः । व गङ्गा

पार यायेत वडपिति पार तरे यायेधुंका जक भाडा काइम्ह जुया च्वन । भाडा मब्युपिलिसें ल्वाइ, वयात भाडा दइगुया बेंसिं ल्वायेगुया लिसें दाय्का च्वने माःगु जुल । थुकथं कांम्ह मूर्खम्हसिया बारे शास्तां बुद्ध जुया विज्यायेधुंका स्वपुगु गाथा आज्ञा जुया विज्यात ।

“अवारियपिता नाम, अहु गङ्गाय नाविको ।

पुब्बे जनं तारेत्वान, पच्छा याचति वेतनं ।

तेनस्स भण्डनं होति, न च भोगेहि वडती’ति” ॥

“गंगाय अवारिय पिता धयाम्ह माभी छम्ह दु । गुम्हसिनं मनूतयूत न्हापां पारी थ्यंका लिपा ज्याला (भाडा) प्वनी । उकिं याना वया न्ह्याबले डुंगाया च्वनिपिलिसे ल्वापु जुइगु जुया च्वन । भोगय वृद्धि याये मफु ।”

बोधिसत्वं उम्ह नाविकयाथाय वना धाल- “आयुष्मान् ! जित पारी थ्यंका व्यु ।”

थ्व खँ न्यना वं धाल- “जित छं ज्याला (भाडा) विइला ?”

“आयुष्मान् ! जिं भोग वृद्धि, अर्थ वृद्धि व धर्मया वृद्धिया उपाय कना बिये ।”

नाविकं मती तल - “थ्वं निश्चय नं छुं विइ । पारी थ्यंका विइधुंका धाल- “जित डुंगाया भाडा व्यु ।”

“ज्यू, आयुमान् ! धया बोधिसत्वं वयात भोग वृद्धि यायेगु न्हापांगु उपाय कना गाथा धाल -

“अतिण्णयेव याचस्सु, अपारं तात नाविक ।

अञ्जो हि तिण्णस्स मनो, अञ्जो होति पारेसिनो’ति” ॥

“तात नाविक ! पार याये न्हयो वारी च्वना ज्याला (भाडा) प्वं । पारी वने न्ह्योन वयागु मन मेगु हे जुइ ? पारी थ्यनेधुंका न मन मेगु हे जुइ ।”

थ्व खँ न्यना नाविकं विचाः यात- ‘थ्व ला उपदेश जुल, आः थ्वं जित छुं विइगु जुइ ।’ बोधिसत्वं “आयुष्मान् ! थ्व ला भोग वृद्धिया उपाय जुल । आः अर्थ वृद्धिया उपाय न्यं, धया वयात उपदेश यायं थुगु गाथा धाल-

“गामो वा यदि वारञ्जे, निन्ने वा यदि वा थले ।

सब्बत्थ अनुसासामि, मासु कुञ्चित्थ नाविका’ति” ॥

“जिं गामय, जंगलय, थय्याः क्वथ्याः थासय् वा स्थलय् न्ह्याथाय् च्वना च्वंसां थ्व हे अनुशासन याना च्वना- ‘नाविक ! तँ पिकाये मते’ ।”

अर्थ व धर्म वृद्धिया नितिं थुगु गाथा धायेधुंका धाल- “थ्व छंगु अर्थ धर्म वृद्धिया नितिं जुल ।” उम्ह दुष्टम्ह पुरुषं

थुकिं छुं खँ थुइके मफुत । धाल- “श्रमण ! छं जित वियागु डुंगाया भाडा थ्व हे ला ?”

“खः आयुष्मान् !”

“जित थ्व ज्या लगे मजू । मेगु व्यु ।”

“आयुष्मान् ! जिके थुपिं बाहेक मेगु छुं मदु ।”

“अथेसा छ छाय् नाउचाय् च्वं वयागु ?” धया तपस्वीयात गंगाया किनाराय् क्वःथला बिल, छाती फेतुना ख्वाल्य दाल ।

शास्तां “भिक्षुपिं ! गुगु उपदेश विया तपस्वीं जुजुयाके गां प्राप्त यात व हे उपदेश कापिं मूर्खपित व्युबले ख्वाल्य ल्हाः नये माल । उकिं उपदेश विइ त्यःपिति जक उपदेश विइमाः, उपदेश विइ मत्यःपिति विइ मज्यू । आज्ञा जूसे अभिसम्बुद्ध जुया विज्यायेधुंकाया गाथा आज्ञा जुया विज्यात-

“यायेवानुसासनिया, राजा गामवरं अदा ।

तायेवानुसासनिया, नाविको पहरी मुख’न्ति” ॥

“गुगु अनुशासन याना जुजुं श्रेष्ठगु गां बिल, उगु हे उपदेश व्युबले माभीं ख्वाल्य दाल ।”

वं ऋषियात दाया च्वंगु इलय् वया कलाम्हं जा ज्वना थ्यंकाः वल । वं तपस्वीयात खना धाल- “स्वामी ! थुम्ह तपस्वी लाय्कुया सम्मानितम्ह खः । थ्वयात दाये मते ।” वं तँ पिकया ‘छ हे मखुला कुटिल तपस्वीयात दाय्के मब्युम्ह’ धया दना वयात दाया चतावाय्क गोतुइकल । चाया कसिचा तज्यात । प्वाथय् दुम्ह मिसाया मचा कुहाँ वल । मनूतयूसं वयात मनू स्याम्ह खँ (ज्यानमारा) धका ज्वना चिना जुजुयाथाय यंकल । जुजुं मुद्दा फैसला याना राजदण्ड बिल ।

शास्तां अभिसम्बुद्ध जुया विज्यायेधुंका थुगु खँ कनेत अन्तिम गाथा आज्ञा जुया विज्यागु जुल-

“भत्तं भिन्नं हता भरिया, गम्भो च पतितो छमा ।

मिगोव जातरूपेण, न तेनत्थं अबन्धि सू’ति” ॥

“जा कसिचा तज्यात, कला सित अले बँय् गर्भ कुतुं वल । लुं चिलाये दना च्वंसां चलायात छुं फाइदा मदइगुथें हे वयात थुम्ह मूर्खयात ओवाद व्युसां छुं फाइदा मजुल ।”

शास्तां थुगु धर्मदेशना न्ह्यथना (आर्य) सत्ययात प्रकाशित याना जातकयागु स्वापू क्यना विज्यात । सत्ययागु अन्तय् उम्ह भिक्षु स्रोतापत्तिफल्य प्रतिष्ठित जुल । उगु इलय् नाविक आःयाम्ह नाविक खः । जुजु आनन्द खः । तपस्वी जुलसा जि हे खः । ♦

“बुद्धकालीन नेपाली विश्वकोश” को बिक्री वितरण सुभारम्भ

धर्मप्रेमी सबैमा छुटाउने नहुने सदा सङ्ग्रहणीय एवं पठनीय ग्रन्थ “बुद्धकालीन नेपाली विश्वकोश” यस वीर-पूर्ण पुस्तक संग्रहालयबाट बिक्री वितरणको प्रारम्भ भएको सहस्र जानकारी गराउँदछौं।

आजभन्दा साढे चारदशकअघि आचार्य डा. अमृतानन्द महास्वविरवाट बुद्धवचन त्रिपिटकमा आधारित व्यक्ति, पात्रका आधारमा प्रणीत गर्नुभएका बुद्धकालीन ग्रन्थहरू हाल बजारमा उपलब्ध नभएकोले हामीबाट बुद्धकालीन नेपाली विश्वकोश नामाङ्कन गरी पाठकहरू समक्ष ल्याएका छौं, जुन नेपाली भाषालगायत विश्वका कुनै पनि भाषामा समेत आजसम्म पुस्तक लेखिएका छैनन्।

यस्ता विश्व कोशको अध्ययनबाट सक्कली नक्कली कुरामा वा अनावश्यक भ्रम वा विश्वासमा वा कसैको स्वार्थ वा बहकाउममा अल्मिन नपरी आफ्नो जीवन व्यर्थमा गुमाउन वा भड्कनबाट जोगिन सकिनाका साथै परियत्ति शिक्षा अध्ययन र अभ्यासका लागि र धर्ममा स्वावलम्बी बन्न जीवन उपयोगी हुन्छ नै, त्यसका साथै आफू लगायत आफ्ना सन्ततिलाई समेत अन्धधर्म वा अन्य धर्ममा विस्तारै नजानिंदो तरिकाले लागिरहनबाट समेत जोगाउन सकिनेछ।

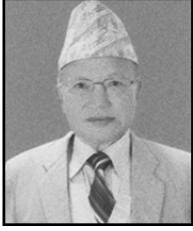
यस्ता जीवनमा बहु उपयोगी विश्वकोश पुरै ग्रन्थसेट तेह्र हजार बढि पृष्ठको २७ थानको सेट पुस्तकको मूल्य १०,०००/- निर्धारित छ। परन्तु सुभारम्भ बिक्री वितरणमा २०% छुट मा रु. ८,०००/- मा धमाधम बिक्री हुँदैछ। हाल १३ थानको पहिलो खेपको सेट बुझ्न हुँदा पूरा मूल्य

अग्रिम बुझाउनु हुन अनुरोध छ। बाँकी दोस्रो खेप निकट भविष्य (३/४ महिना भित्र) मा उपलब्ध गराइने हुँदा बाँकी सेट पाउनेमा ढुक्क हुनुहोला। आफूलाई पायक पर्ने निम्न एक स्थान मध्येबाट पुस्तक उठाउन हुन हार्दिक अनुरोध गर्दछौं। धन्यवाद।

अग्रिम नाम लेखाइ सकेकाले समेत अविलम्ब सम्पर्क राख्नु होला। मौकाको सदुपयोग गर्नुहोला।

पुस्तकका लागि सम्पर्क व्यक्ति तथा स्थान:

१. भिक्षु धर्ममूर्ति महास्वविरवाट
आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू, काठमाडौं।
मोबाइल नं. ९८४१२७७८६०
२. भिक्षु कोण्डन्य, मो. ९८५१०४६९८८
बुद्धविहार, भृकुटीमण्डप, काठमाडौं।
३. भिक्षु बोधिज्ञान, मो. ९८५११६७५२५
विश्वशान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं।
४. भिक्षु विमलो, मो. ९८४१५९८३८३
श्री सिद्धिमंगल बुद्ध विहार, सिद्धिपुर, थसि।
४. अ. अगगजाणी गुरुमा, मो. ९८४१४६९२२६
अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र, शंखमूल।
५. मदनरत्न मानन्धर, मो. ९८५१०३००८५
धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः, काठमाडौं।
६. रत्नसुन्दर शाक्य, मो. ९८४१७९९७४४
थालाछैं, नागपोखरी, भक्तपुर।
७. दुण्डबहादुर वज्राचार्य, प्रकाशन प्रमुख
वीर-पूर्ण पुस्तक संग्रहालय, गा:बहाल, ललितपुर
मो. ९८४१२१७४२९

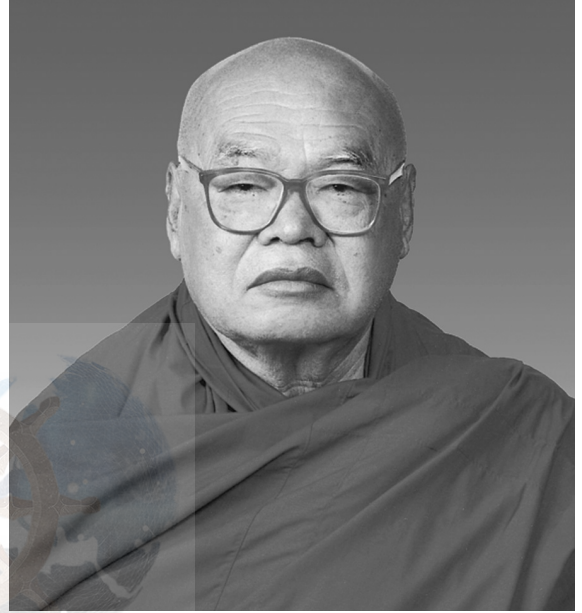
देवप्रसाद वज्राचार्य

सिल्खानटोल, तानसेन, पाल्पा

नेपालको पहिलो र अहिले सम्मको एक मात्र त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर, राष्ट्रिय स्तरमा मात्र नभई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा पनि ख्याती कमाएका बौद्ध विद्वान भिक्षु जसले नेपालमा थेरवाद बुद्ध धर्म पुनर्जागरण, संरक्षण, उत्थान र बुद्धशासनलाई चिरस्थायी गर्न आफ्नो सम्पूर्ण प्रवृज्जित जीवन समर्पित गर्नु भयो। उहाँको सक्षिप्त जीवनी यहाँ प्रस्तुत गर्दछु। वहाँले आफ्नो जीवन कालमा दुई किसिमको जीवन यापन गर्नु भएको थियो। पहिलो अष्टमान शाक्यको रूपमा गृहस्थ जीवन र दोस्रो श्रामणेर तथा भिक्षु कुमार काश्यपको रूपमा प्रवृज्जित जीवन।

गृहस्थ जीवन :

पाल्पा, तानसेनको टक्सार टोलमा पिता सन्तमान शाक्य र माता तेज लक्ष्मी शाक्य (पछि मुदिता गुरुमा) को कोखबाट वि.सं १९८३ साल श्रावण १८ गते जन्मेर गृहस्थ जीवन सुरु भएको थियो। जीवन सुरु भएको ३, ४ वर्ष नहुँदै पिता सन्तमान शाक्य भाडापखाला रोगको कारणले दिवंगत भएर ठूलो आघात पुगेको थियो। आफ्नो पितालाई चिन्न नपाउदै शिशुकालबाट नै पिताको वात्सल्यबाट बन्चित हुनु पयो। कमाएर खुवाउने पिताको देहान्त पछि आमा तेजलक्ष्मीलाई बच्चाको लालन पालन गर्न पनि ठूलो समस्या पयो। भन्तेको माउलो मेरै (लेखककै) घर हो आमा तेजलक्ष्मीको एकलो दाज्यू रत्नप्रसाद वज्राचार्य जो मेरो बाजे र भन्तेज्यूको मामा हो। उहाँ को ठूलो सहयोग ले र ठूलो कष्ट सहेर आमा र मामा बाट शिशुको जसोतसो लालनपालन भयो। केही वर्ष माईतमै बसेर गुजारा गर्नु पयो। माउल पक्ष पनि सम्पन्न नभएको त्यसबेलाको कालीगढी भाँडाकुँडा बनाउने कामबाट अति न्यून आय हुने। दिनभर कमाएको पैसाले साँभको छाकटार्न पर्ने सम्मको दयनीय अवस्था थियो। यो अवस्था हेँन नसकी आमा तेजलक्ष्मीको फुफाज्यू (मामा) तथा भन्तेको बाजे गृहमान र भन्तेज्यूको मामा पदममान शाक्य टुँडिखेलको

परिवार त्यसबेलाको सम्पन्न परिवारमा मानिन्थ्यो, वहाँहरुको सदभाव तथा मायाले आफ्नो परिवारमा राखी भरणपोषण भयो। शाक्य वज्राचार्यका बालकहरु किशोरावस्थामा पुगेपछि, चुडाकर्म (व्रतवन्ध) गर्न अनिर्वाय थियो। आफ्नो घरवार बेचेर भएपनि बालकको व्रतवन्ध काठमाडौंको आफ्नो वाहालमा जानुपर्ने भएकोले शायद त्यस्तै व्यवस्था मिलाई अष्टमानको १० वर्षको उमेरमा काठमाडौं आफ्नो वाहालमा चुडाकर्म कार्य सम्पन्न भयो। बालककालमा तानसेन बाट राजधानी काठमाडौं नयाँ ठाँउ हेर्न पाउदा जोकोही पनि आश्चर्य मान्नु, खुसि हुनु स्वभाविक थियो। त्यस्तै रमाईलो अनुभव गरी पुन तानसेनमा फर्केर कहिले टक्सारको माउलो घर त कहिले भिमसेनटोल टुँडिखेलमा विताउन थाल्नु भयो। किशोरा अवस्थामा पुगेपछि केही केही बुझ्ने, जान्ने सुन्ने भयो। उक्त अवस्था देखिनै आफ्नो गृहस्थी जीवनको दुःखको अनुभूति हुन थाल्यो। भन्तेज्यूले भन्नुहुन्थ्यो टक्सार माउलो बस्दा भाँडा कुन्ने कामको चर्खा चलाउने काम गर्थे। काम खोज्ने क्रममा केही समय नारायण टोलको अनन्त राज शाक्य हाल

छत्रराज शाक्यको घरमा सुनचाँदीको काम सिकने पनि गर्नु हुन्थ्यो । आनन्द विहार नजिक भएकोले आमा तेजलक्ष्मी बराबर विहारमा जाने र भन्ते गुरुमाहरुको सरसंगत गर्ने गर्नु हुन्थ्यो । त्यसबेला नेपालको पहिलो संघ नायक भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविर, आनन्द विहार मा वर्षावास बस्न आउनुभएको बेला वहाँको धर्मोपदेशबाट प्रभावित भई आमा तेजलक्ष्मी शाक्यले आफ्नो छोरा अष्टमान शाक्यलाई पनि बौद्ध धार्मिक वातावरणमा राखी वर्मा देशमा अध्ययन गराउन पाए आफ्नो छोराको जीवन सहज र सरल हुने ठानी प्रज्ञानन्द भन्तेलाई सुम्पिनु भयो । त्यसबेला भन्तेज्यू भर्खर १६ वर्षको हुनुभएको थियो । यो उमेरमा नै उहाले दुःख सत्यको अनुभव गरिसक्नु भएको थियो । र भन्ते प्रज्ञानन्दको धर्म देशनाबाट प्रभावित भई सम्पूर्ण दुःख बाट मुक्त हुने निर्वाण धर्मलाई अनुसरण गर्ने छु भनी गृहस्थ जीवन त्याग्नु भयो ।

प्रवज्जित जीवन :

भिक्षु प्रज्ञानन्दको साथमा भारतको कुशिनगरमा वि.सं. १९९९ मा उ. चन्द्रमणी महास्थविर ज्यूको उपाध्यायकत्वमा र भि.प्रज्ञानन्दको आचार्यत्व (गुरु) मा श्रामणेर दिक्षा प्राप्त गरी श्रामणेर कुमार को रूपमा प्रवज्जित जीवनको थालनी गर्नु भयो । भन्तेज्यूको १६ वर्षको गृहस्थजीवन दुःखै दुःखमा बिताई कष्टको सामना गर्नु परेको थियो । श्रामणेर भएपछि भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरले आफ्नो साथमा काठमाडौं ल्याउनु भयो स्वयम्भु नजिक त्यसको दक्षिणतर्फ किण्डोलमा बहाल (पौवा) मा बस्ने व्यवस्था भयो । त्यसबेला भिक्षुलाई अहिलेको जस्तो सुविधा सम्पन्न विहार थिएन । सुत्ने व्यवस्था, पौवाको एक तला माथि सानो कोठा ठाडो उभिन नमिल्ने होचो बुईगलमा थियो । भोजनको राम्रो व्यवस्था थिएन । त्यसबेला वाहाल (पौवा) मा भिक्षु प्रज्ञानन्दको साथमा भिक्षु शाक्यनन्द, भिक्षु अमृतानन्द, भिक्षु धम्मलोक र केही श्रामणेरहरु पनि थिए । भोजनकालागी श्रामणेरहरु पालो पालो गरी त्यँहाबाट हिँडेर असन, इन्द्रचोक सम्म भिक्षा माग्न जानुपर्दो । त्यसबेला भिक्षा पनि सजिलो सँग प्राप्त हुँदैन थियो । २/३ घण्टा घुम्दा पनि मुस्किलले २/३ माना चामल र केही पैसा मात्र प्राप्त हुन्थ्यो । त्यसका लागी पनि बजारमा हिँड्ने मानिस हरूले अनेक तरहले गाली गर्ने जिस्काउने गर्दथे । चिवर पनि राम्रो नहुने घेरै ठाँउमा च्यातिएर टालो लगाएको हुने भएकोले कोहिलेत पागल पनि सम्भन्थे । त्यहाँ करिब डेढ वर्ष बिताउदा भिक्षु शाक्यनन्दबाट पाली भाषा सुरु गरी अन्य भन्तेहरु बाट धर्म सम्बन्धी अरु कुराहरु

सिकने गर्नुभयो । त्यस विहारमा भिक्षु प्रज्ञानन्द र भिक्षु अमृतानन्दबाट फरक ढगले धर्मको चर्चा परिचर्चा हुन थाल्यो र त्यसबेला को जनमानस अत्यन्तै प्रभावित भै उपदेश सुन्न आउनको घुँईचो लाग्न थाल्यो यो कुरा विरोधीहरुले जो त्यसबेला को राणाशासकहरुको नजिक हुनेहरुले धर्ममा आफ्नो प्रभाव कम हुने डरले अनेक चुक्ली लगाई अनेक किसिमले दुःख दिन थाल्यो । यती सम्मकी विहारमा बुद्ध पूजा गर्न नपाउने नेवारी भाषामा लेख्न नपाउने आदि विभिन्न नियमहरु बनाई भिक्षुको प्रभावलाई निस्तेज गर्ने प्रयास भयो । देश निकाला गर्न धम्कीहरु पनि आउन थाल्यो । वर्षायाममा भिक्षुहरु एकै ठाँउमा बसोबास गर्नुपर्ने त्यसबेला भिक्षु धम्मलोक ज्यूले सिंहमरमरको बुद्ध मूर्तिसहित नेपालमा प्रवेश गरेको थाहा पाई जुद्धशमशेर महाराज समक्ष ४ जना भिक्षु ४ जना श्रामणेरलाई हाजिरी गराई, अपमानित गरी महाराज अगाडी विन्ती भावमा उभ्याई २००१ श्रावण १५ गते ८ जना भिक्षु श्रामणेरलाई देश निकाला गर्ने घोषणा गरी एक जना भिक्षुको पछाडी २ जना प्रहरी लगाई चन्द्रागिरि पहाड नघाई उपत्यकाबाट निकाला गर्दा भिक्षु कुमार त्यसबेलाको सबै भन्दा कान्छो श्रामणेर पर्नु भएको थियो । काठमाडौंबाट निकाला गरेपछि श्रामणेर कुमार, भिक्षु प्रज्ञानन्द, भिक्षु प्रज्ञारश्मी सँग भारतको कालिङ्गपोङ्ग तिर जानु भयो । त्यँहाको जीवन पनि अत्यन्तै कष्टकर भयो । सुत्ने ठाँउको ठेगाना नहुने खानाका लागी दाता भाजुरत्न कंसाकारले जिम्मा लिएता पनि भान्से सुसारेहरुको संकुचित व्यवहारले खाना पेट भरी खान नपाउने । राती भोक लाग्दा रोएर बिताउनु बाहेक अरु उपाए हुँदैन थियो । करिब ६ महीना सम्म अति कठिन परिस्थितिलाई सहन गर्न नसकि सारनाथमा बसिरहनु भएका भि. अमृतानन्दलाई आफूले भोगिरहेको समस्या अवगत गराई पत्र लेख्नु भएपछि जीवनमा अर्को मोड आयो । यहाँको समस्यालाई हृदयंगम गरी भि. अमृतानन्द ज्यूले उहाँलाई सारनाथ भिकाई श्रीलंकाका तीर्थयात्रीहरुको साथ लगाएर श्रीलंका पठाइ दिनु भयो । पहिले पन्तिय मातृय मातृविहार र त्यसपछि वजिरा राम विहार हुँदै विद्यालंकार परिवेणमा धर्माध्यन गर्नु भई ६ महिनामा सिंहली भाषामा कथा वाचन गर्न सिक्नु भयो । नयाँ देश बेग्लै संस्कृति रहन सहनमा भिज्न केही समय लाग्यो । एकलो नेपाली श्रामणेर नेपाल बारे केही थाहा नभएका, केही अरु श्रामणेर हरूले गरिब देश, समुन्द्रपनि नभएको देशबाट आएको भनी होच्याउने जिस्काउने गर्थे । धेरै श्रामणेरहरु भएकोले त्यँहा पनि खाना नास्ता प्रयाप्त नपाईने भएपनि धर्माध्यनका

लागी धेरै कुराहरु सहै अध्ययन गर्नु भयो । समय बित्दै जाँदा साथीहरु सँग हेलमेल भएपछि केही राहत भयो । यस प्रकार अनेक दुःख कष्ट सहै ६ वर्ष सम्म श्रीलंकामा बसी २००८ सालमा अध्ययन विदामा नेपाल फर्कनु भयो त्यही साल कार्तिक २८ गते (सन १९५१ नोभेम्बर १३) का दिन आनन्दकुरीको सिमा गृहमा २९ जना देश विदेशका भिक्षुहरुको उपस्थितिमा उपसम्पदा दिक्षा प्राप्त गरेपछि श्रमणेर कुमार भिक्षु कुमार काश्यप बन्नु भयो । अध्ययनलाई निरन्तरता दिन उपसम्पदा दिक्षा प्राप्त गर्ने वित्तिकै पुनः श्रीलंका फर्कनु भई करिब २०११/१२ साल सम्ममा परिवेणमा प्रारम्भ, प्राचिन, मध्यम र अवसान सम्पूर्ण शिक्षा उर्तीण गरी त्रिपिटकको अध्ययन गरी सुत्तपिटक, विनय पिटक र अभिधम्म पिटकको परीक्षा एक एक गरी दिई त्रिपिटकाचार्य बन्नु भयो । नेपालको पहिलो र अहिले सम्मकै एक मात्र त्रिपिटकाचार्य भै नेपालको नै गौरव बढाउनु भयो । त्यस पछि नेपालमा धर्म प्रचार प्रसारका लागि भिक्षु अमृतानन्दज्यू ले पत्राचार गरी भ्रिकाउनु भयो । र धर्मोदय सभाको निमन्त्रणामा २०१३ साल मा भएको चौथो विश्ववौद्ध सम्मेलनमा सहभागी हुनुभयो । त्यसपछि भारतको सारनाथमा करिब ४ वर्ष भारत का त्रिपिटकाचार्य भिक्षु जगदेश काश्यप सँग मिलेर नालन्दा पाली त्रिपिटकका ग्रन्थहरुलाई देवनागरी लिपिमा सम्पादन गर्न ऐतिहासिक काम गर्नु भयो । २०१७ सालमा पन्चायती व्यवस्था सुरुभएको बेला भिक्षु कुमार काश्यप नेपालमा आई आनन्दकुरी विद्यापिठमा अध्यापन कार्यमा लागनु भयो । करिब २० वर्ष सम्म विद्यापिठको सुपरिटेन्डेन्ट लगायत विभिन्न पदमा बसी शिक्षा क्षेत्रमा सेवा गर्नु भयो ।

आनन्दकुरी विहारमा भिक्षु अमृतानन्द सँग करिब ३० वर्ष विताउनु हुँदा भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरज्यूलाई तन मन ले सहयोग गर्नु भएको थियो खास गरी बुद्ध कालिन ग्रन्थहरु प्रकाशन गर्न । भिक्षु अमृतानन्दको देहावसान पछि आनन्दकुरी विहार प्रमुखको जिम्मेवारी निभाउनु भयो । आफ्नो दोस्रो जीवन कार्यकाल बुद्ध धर्म सँग सम्बन्धित अनेक कृतिहरु जसमा दशपारमिता प्रमुख र अनेकलेख रचना पत्र पत्रिकामा प्रकाशित गर्नुहुने, नेपालको पूर्व संघ उपनायक, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका पूर्व अध्यक्ष र अन्य धेरै संघ संस्थाहरुमा सम्बद्ध हुनु भएका दया, करुणा र समानताका प्रतिक, मिलनसार मृदुभाषि बालब्रम्हचारी पूजनीय भन्ते कुमार काश्यप महास्थविर बुद्ध शासनमा लगातार ६८/६९ वर्ष सेवा गरी जीवनको अन्त्यतिर दीर्घ समय सम्मको मधुमेह रोगका कारण डायलोसिस उपचार गर्नु पर्ने भएकोले आनन्दकुरी विहारबाट भृकुटी मण्डपको बुद्ध विहारमा ल्याई भि. कोण्डन्यज्यूको नेतृत्वमा अन्य भन्ते श्रामणेरको समेत सेवा उपलब्ध भयो ।

तानसेन बासी हामी उहाँका न्याति बन्धुहरु टाढा भएको कारणले सेवा गर्ने अवसर मिलेन र आखिरमा २०६८ साल फागुन १४ गते तदनुसार चैत्र कृष्ण पक्ष चर्तुर्थी तिथिका दिन ८५ वर्षको उमेरमा दिवंगत हुनु भयो । आज उहाँ दिवंगत भएको सातौं गुणस्मरण दिवसको सन्दर्भमा वहाँको सतगती सहित निर्माणको कामना गर्दछु ।

अनिच्चावत संखारा उप्पादवय धम्मिनो
उपज्झित्वा निरुभन्ति तेस वुप्प समोसुख ती
भवतु सब्ब मंगलम् ।

मूर्खहरुले आफैलाई शत्रु बनाएर पाप कर्म गर्छन्,
त्यही पाप कर्मको कटु-फल पछि आफैलाई प्राप्त हुन्छ ।

-धम्मपद ६६

“एकका लागि सबै सबैका लागि एक”

विकास बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

महालक्ष्मी न.पा.-०६, सिद्धिपुर, ललितपुर, ५५८१९६६

हाप्पा सेवाहरू :

१. साधारण बचत	१०%
२. नियमित बचत	१०%
३. आवधिक बचत	
६ महिना	११%
१ वर्ष	१३.५%
२ वर्ष	१४%
३ वर्ष	१४.५%

ऋण सेवा:

१. घरजग्गा धितो तथा व्यवसाय ऋण	१६%
२. मुहृती धितो ऋण मुहृती	ब्याज + २%
३. साना तथा घरेलु व्यवसाय ऋण	१७%
४. जमानी	१८%
५. शैक्षिक	१५%

चर्तुब्रम्ह विहार

विद्या सागर तुलाधर

उपाध्यक्ष, आनन्द भूवन विहार, स्वयम्भू

आनन्द भूवन विहारमा सञ्चालन भैराखेको 'बुद्ध धर्मका आधारभूत शिक्षा' को १७ औं समुहको विहार भ्रमण कार्यक्रम अन्तर्गत यसपल्ट पनि थसिस्थित श्री सिद्धि मंगल बुद्ध विहारमा जाने निधो भयो । श्रद्धेय शान्त सिद्धार्थ भन्तेको नेतृत्वमा ७२ जना प्रशिक्षार्थीहरु, श्रद्धालु उपासक उपासिकाहरु विहान ७:३० बजे नै त्यस विहारतर्फ प्रस्थान गर्‍यो । कसैको मनमा कौतुहलता थियो आजको विषयलाई लिएर भने कोही पहिलो पल्ट जाँदै थिए त्यस विहारमा । साथै उक्त विहारका प्रमुख श्रद्धेय विमलो भन्तेलाई भेट्ने तथा वसपोलको प्रचवन सुन्ने सुअवसर अर्को कौतुहलता । विहार पुगेर सम्यकसम्बुद्धको प्रतिमा अगाडी वन्दना गरेर सबैजनाले धम्महलतिर पाइला बढायौं । आजको प्रवचनलाई आफ्नो क्यामरा कैद गर्न बोधी टिभीबाट राजु नापित, दिलदेवी महर्जनहरु आफ्नो सामान सहित तयार भएर बसेका थिए । कार्यक्रमको शुरुमा मैले श्रद्धेय विमलो स्थविर भन्तेको छोटो परिचय दिने सौभाग्य पाएँ । वसपोल श्रद्धेय भन्ते श्री सिद्धिमंगल बुद्ध विहार प्रमुख, त्रि-बोधिरस पत्रिकाको सम्पादक, त्रिबोधि विपस्सना ध्यान केन्द्र अध्यक्ष एवं विभिन्न धार्मिक संघसंस्थाहरुमा धार्मिक कार्यरत हुनु भएको, बुद्ध धर्म सम्बन्धि परियत्ति तथा प्रतिपत्ति अध्ययन म्यानमार बर्मामा गर्नु भएको र वसपोलको प्रमुख विषय अभिधम्म र 'ध्यान' भएको अवगत गराएँ ।

वसपोलको अनगिन्ति पुस्तकहरु प्रकाशित हुनुका साथै धर्म सम्बन्धि कविताहरु पनि रचना गर्नुभएको छ । वसपोल भन्तेको भावी योजना भनेको एउटा भव्य ध्यान केन्द्रको स्थापना गर्नु रहेको र त्यसको निमित्त जग्गा पनि प्राप्त भैसकेको अत्यन्तै खुशीको कुरा सुनाउन पाउँदा मनमा आनन्दको अनुभव भयो । संक्षिप्त परिचय पछि पञ्चशील प्रदान गरिदिनुका साथै धर्म देशनाको निमित्त अनुरोध गर्ने । वसपोल भन्तेको देशना संक्षिप्त रुपमा प्रस्तुत गर्न पाउँनुपनि धर्मप्रीतिको अनुभव भैरहेको छ । आजको विषय रहेको छ - चर्तुब्रम्ह विहार । यहाँ २ शब्द मिलेर

बनेको छ, जसको अर्थ हो - चर्तु = चार, ब्रम्ह = शुद्ध र विहार = आचरण ।

मैत्री, करुणा, मुदिता र उपेक्षा यि चारवटा पवित्र, निश्चल, शुद्ध आचरणहरु नै चर्तुब्रम्ह विहार हो । हामीले खाना खाँदा त्यसको स्वाद थाहा पाए जस्तै जीवनको रस के हो ? स्वाद के हो ? भनेर थाहा पाउनु अत्यन्त जरुरी छ । जबसम्म हामीले जीवनको रस 'दुःख' हो भनेर थाहा हुँदैनौं बुझ्दैनौं, हामी 'सत्य' देखि धेरै टाढा छौं भनेर बुझ्नु पर्दछ । हामीले खानालाई जति चपायो उति स्वाद आए जस्तै जीवनलाई वर्षौं चपाउँदै जाँदा त्यसको रस, दुःख नै आउँछ । कसैले भावनामा बगेर जीवन भनेको सुख हो भनी ठान्छ भने त्यो गलत हुन जान्छ । बुद्धले बुद्ध हुनको लागि चतुआर्य सत्यको बोध गर्नुभयो । त्यसको पहिलो सत्य नै दुःख सत्य हो । यदि वसपोलले दुःख सत्य नबुझ्नु भएको भए उहाँ बुद्ध नै हुनु हुन्थेन । जीवनको रस दुःख भने जस्तै मानव मात्रको रस भनेको मैत्री, करुणा, मुदिता र उपेक्षा । त्यसको मूल जरा भनेको मैत्री र करुणा । यी दुई गुण भएको मान्छे - रस भएको मान्छे, समान । सफल मान्छे, हुनलाई मैत्री र करुणा गुण हुनै पर्छ, यो अनिवार्य धर्म हो । यदि यी गुणहरु भएन भने रुपले मात्र मानिस हुन्छ तर रस नभएको सुन्तला जस्तै मात्र हुन्छ । यदि कुनै व्यक्तिमा मैत्री र करुणा गुणहरु विद्यमान छन भने मुदिता र उपेक्षा भावको विकास हुन सक्छ । हामी यि गुणहरु हाम्रा वा आमाबाट सिक्न सक्छौं, अनुभव गर्न सक्छौं । मन वचन र शरिरबाट आफु र अरुको हित चाहने, सुख चाहने, आशिका गर्ने, मंगल चाहने गुण धर्मलाई नै मैत्री भनिन्छ । जसरी आफुलाई हित, आनन्द सुख चाहने हो त्यसरी नै अरुलाई पनि राम्रो होस्, मंगल होस् भनेर चाहने स्वभाव धर्मलाई मैत्री भनिन्छ । तर मैत्री गर्दा आफुलाई छोड्नु भयो भने त्यो अपुरो हुन्छ । अरुलाई मैत्री राख्दा आफ्नो हित पनि अनिवार्य हुनुपर्छ । आफुले आफुलाई चिनेपछि, बुझेपछि, बल्ल अरुलाई बुझ्न सकिन्छ, संसार चिन्न सकिन्छ । हामी साधारणतया अरुलाई

मात्रै चिन्ते बुभ्ने प्रयास गर्छौं, आफुलाई छुटाउँछौं। पहिलो आवश्यकता भनेकै पहिले आफुलाई बुभ्ने हो। त्यसैले मैत्री पनि पहिले आफुलाई राख्ने हो त्यसपछि मात्रै अरुलाई राख्न सकिन्छ। कारण हो, आफुलाई आफु भन्दा प्यारो संसारमा अरु कोही हुँदैन। त्यसैले सबभन्दा पहिले आँखा बन्द गरेर एक चित्त गरेर आफुलाई निरोगी होस्, दुःख नआवोस्, सुखी होस्, जय होस्, मंगल, कल्याण होस् भनेर कामना गर्नु पर्दछ अनि मात्र बा, आमा परिवार इष्टमित्र गुरुजनका साथै सकल सत्त्व प्राणीहरूको लागि। मैत्री तीन किसिमबाट शरीर, वचन र मनले राख्न सकिन्छ। उदाहरण निम्ति बाटोमा केराको बोक्रा देख्यो भने अरु कोही नलडोस् भनेर बोक्रालाई हटाई दिनु शरीरबाट गर्ने मैत्री हो। विहान उठ्ने वित्तिकै र राती सुत्नु अगाडी आफ्नो र आफ्नो मंगल चाहनु मनले गर्ने मैत्री हुन्। वचनले पनि कसैले केही सिकोस् भनेर शिक्षा दिनु, उपदेश दिनु वचन मैत्री हुन्। यि तीन प्रकारका मैत्री छोड्न विधि मध्ये अरु दुईवटा गर्न नसकेपनि मनले मैत्री छोड्ने कुरा सबै बौद्धमार्गीहरूले गर्ने पर्ने आचरण भनि बुद्धले आज्ञा दिनु भएको छ।

मैत्री भावनाको ११ वटा प्रतिफल प्राप्त भई जीवन आनन्दमय हुने कुरा भगवान बुद्धले आज्ञा गर्नुभएको छ।

- १) आनन्द सँग सुत्न सकिन्छ।
- २) आनन्द सँग उठ्न सकिन्छ।
- ३) नराम्रो सपना देख्दैन।
- ४) सबैको प्रिय हुन्छ।
- ५) अमनुष्यको पनि प्रिय हुन्छ।
- ६) देवताहरूको पनि प्रिय हुन्छ।
- ७) आगो, अस्त्र शस्त्र, विष आदिबाट अकाल मृत्यु हुँदैन।
- ८) एकाग्रता हुन्छ, समाधिमा बस्न सकिन्छ।
- ९) अनुहार चम्किलो, उज्यालो हुन्छ।
- १०) बेहोस् भएर नभै होसपूर्वक मात्र मर्छ।
- ११) मरे पछि पनि देवलोकमा जन्म हुन्छ।

यी ११ वटा फल प्राप्त भएको खण्डमा मैत्री भावना गर्ने मान्छेले स्वर्गलोकको इच्छा गर्नु पर्दैन यही लोकमा स्वर्गको सुख प्राप्त हुन्छ भनेर बुद्धले आज्ञा गर्नुभएको छ।

करुणा भनेको अरुलाई परेको बेलामा शरीरले प्रत्यक्ष रुपमा दुःखलाई हटाइदिनु हो। खाना नपाएकोलाई खाना दिनु, लुगा नभएकोलाई लुगा दिनु, अज्ञानीलाई ज्ञान दिनु, चिसो भएको बेलामा न्यानो दिनु करुणा स्वभाव

धर्मका उदाहरणहरू हुन्। जसरी आमाले पेटमा बच्चा हुँदाको समय देखि नै स्वस्थ होस् अङ्गप्रत्यङ्ग पूर्ण होस् इत्यादि कामना गरेर मैत्री राखेको हुन्छ, त्यसरी नै त्यो बच्चा संसारमा आएपछि पनि खुवाउने, गर्मी चिसोबाट बचाउने, दिसापिसाव सफा गरिदिने आदि जति पनि दयामाया राखेर गर्दछ, त्यसलाई नै 'करुणा' भनिन्छ। अरुको दुःखलाई हटाउनको निम्ति शरीर मन, वचनबाट प्रयास गर्ने, अभ्यास गर्ने, कार्य गर्नेलाई नै हामीले करुणा भनि बुभ्नु पर्दछ। भगवान बुद्धले विहानै उठ्ने वित्तिकै महाकरुणा समापति ध्यानमा बस्नु भई आज कसलाई शिक्षा, उपदेशको आवश्यक छ भनेर हेर्नु हुन्छ। वसपोलले करुणा दृष्टिले हेरेर स्वयम त्यहि स्थानमा गएर उपदेश दिने, ज्ञान दिने कार्य गर्नु हुन्छ। सबै प्राणीहरूको दुःख हटाउने कार्य गर्नु भएकोले नै बुद्धलाई 'महाकारुणिक' पनि भनिन्छ।

तेस्रो स्वभाव गुणधर्म हो 'मुदिता'। जसरी आफ्नो सन्तानले उन्नति, प्रगति गर्दा आमा बाबुको मनमा प्रसन्नता हुने गर्दछ, त्यसरी नै अरुहरूको हित, प्रगति, सुख देखेर आफ्नो मन हर्षित हुने मन प्रसन्न हुने स्वभावलाई मुदिता भनिन्छ। प्रायः मानिस मात्रको स्वभाव अरुको उन्नति देखेर, मन दुख्ने, दाहा हुने, मन व्याकुल हुने गर्दछ। छातीमा सियोले घोचे जस्तो, मनमा दनदनी आगो बलेको जस्तै जलन हुन्छ। अगाडी बढ्न नसकोस् भनेर खुट्टा तान्ने स्वभाव हुन्छ। अरुको हित नचाहने स्वभाव हामीमा हुन्छ। त्यसैले मैत्री भन्दा करुणा गाह्रो, करुणा भन्दा मुदिता स्वभाव भन गाह्रो हुन्छ। अरुले राम्रो काम गरेमा खुसी हुने, अनुमोदन गर्ने, साधु साधु भन्ने कार्य नै मुदिता हो। प्रसन्न हुन सक्नु भनेकै ठूलो गुण हो। वचनले प्रशंसा गर्ला, शरीरको हाउभाऊले खुसी भएको देखाउला तर मनले प्रसन्न हुनु भनेको एकदमै गाह्रो कार्य हो। जसरी आफ्नो र आफन्तको प्रगति उन्नति हुँदा मन प्रसन्न हुन्छ, त्यसरी नै अरुको विकास, प्रमोशन हुँदा पनि उत्तिकै प्रसन्न हुन सक्ने स्वभावलाई मुदिता भनिन्छ।

बौद्ध साहित्यमा उपेक्षा भन्नाले पुरै नकार्नु नभै समताभाव सहनशीलता, तटस्थभाव, क्षमाशील हुनु भन्ने बुझिन्छ। आफ्नो बच्चाले जति पटक, भुल गरे पनि ठूलो काम बिगारे पनि क्षमा दिइराखेको हुन्छौं, तर अरुको बच्चाले एक चोटी मात्रै सानै गल्ती गरे पनि हामी क्षमा दिन सक्दैनौं। त्यस्तै कुनै बेला कसैले हामीलाई गाली गर्न

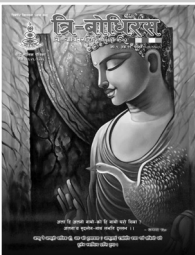
आउला, नचाहिने कुरा भन्ला, असत्य कुरा भन्ला, तैपनि उपेक्षा भाव हुने मान्छेले त्यसलाई सहने हुन्छ। त्यस्तो क्षमता हामीसँग हुनुपर्छ। कसैले हामीलाई निन्दा गर्दा रिस उठ्ने, आँखा ठूलो हुने हुन्छ, त्यसको विपरित प्रशंसा गर्दा नाक ठूलो हुने गर्दछ, त्यस्तो कारण हामीसँग उपेक्षा भावको अभाव हो। हाम्रो स्वभाव, आफुलाई प्रशंसा गर्दा खुट्टा भुईँमा नछुने, कसैले निन्दा गर्नु भने हाम्रो हात उसको टाउकोमा गर्दहान्ने हुन्छ। चाहे कसैले निन्दा गरोस, प्रशंसा गरोस, आफ्नो जीवनमा चाहे लाभ वा हानी होस्, दुःख आवोस् वा सुख, यश होस् वा अयश, यी कुनै पनि ८ (आठ) अवस्थाहरुमा विचलित नहुने, मनलाई हल्लिन नदिने जुन स्वभाव छ, त्यसलाई नै उपेक्षा भाव भनेर बुझ्नु पर्छ। अनुकूल वा प्रतिकूल जुनसुकै अवस्थामा पनि तटस्थ भएर जीवन यापन गर्ने क्षमता भएको मान्छेलाई उपेक्षा गुण भएका भनिन्छ। त्यस्तो व्यक्तिमा जस्तो सुकैलाई पनि क्षमा दिन सके, सहन सक्ने, समताभावले तटस्थ रूपमा बस्ने क्षमता हुन्छ।

यी चारैवटा गुणको विकास भएमा हामीमा प्रचुर मात्रामा सकारात्मक परिवर्तनहरु आउँछ। मैत्री हुन मान्छेको अनुहार तेजिलो, ओजपूर्ण हुने भएकोले अरु मान्छेहरु प्रभावित हुन्छन्। करुणा हुने मान्छेको व्यवहार नै फुर्तिलो भएर आउँछ। उसले मनले मात्रै चाहने नभएर कामै गरेर देखाउने हुन्छ। मुदिता गुणले मन प्रफुल्ल, आनन्दित भएर आउँछ। उपेक्षा भाव हुने मानिसको जीवन नै सार्थक हुन्छ। जतिखेर पनि प्रसन्न हुन्छ, चाहे उसको जीवनमा जतिसुकै दुःख भएता पनि। त्यस्तै कुनै कुनै मानिस जति सुकै आवश्यकता परिपूर्ति भएपनि जहिले मुख अँध्यारो, जीवन औंशीको रात जस्तै बनाइरहेको हुन्छ।

त्यसैले हामीले हाम्रो दुर्लभ मनुष्य जीवनलाई सफल बनाउन यी चार गुणधर्मको अनिवार्यरूपमा आचरण गर्नु पर्छ। अर्को बुझ्नु पर्ने कुरा कसैलाई मैत्री राख्दा

उपेक्षा पनि सँगै भएन भने त्यहाँ आसक्तिपन आउन सक्छ। बिना उपेक्षा मैत्री राख्दा त्यसबाट उल्टो दुःख उत्पन्न हुन सक्छ। कारण उसले कसैप्रति मैत्री राखे वापत लाभको आशा राख्न थाल्दछ, त्यो नपाए पछि उसलाई दुःख हुन्छ। त्यस्तै कसैलाई करुणा भावले सहयोग गरे पनि उपेक्षा भाव भएन भने खोइ त? मैले त्यस्तो गरेको तैपनि उसले मलाई केहि गरेन भनेर दुःख मनाउने गर्दछ। तर भगवान बुद्धको धर्ममा अरुले गरोस नगरोस त्यसको फलको आश नलिई आफु प्रसन्न चित्त भएर बस्नु हो। त्यसैले मैत्री, करुणा, मुदिता यी तीन वटा गुणधर्म विद्यमान भई उपेक्षा भाव भएन भने आसक्तिपन मनमा भित्रिन सक्छ। त्यसैले सहिरूपमा चतुर्ब्रम्ह विहारको अभ्यासले यही जीवनकालमा मात्रै नभै जीवनपछि पनि सुखमय/आनन्दमय हुन्छ। यस्तो जीवन आनन्दमय सुखमय बनाउने गुणधर्मलाई किन अभ्यास नगरौं नगराऔं। यस्ता सारगर्भित धर्मदेशना प्रवचन सुनेर लाग्छ प्रशिक्षार्थी सबैले अब आयिन्दा विहान उठ्ने वित्तिकै र सुत्नु अगाडि मैत्री भावना अभ्यास गर्ने अधिष्ठान गरियो भन्ने मनमा भाव उत्पन्न भयो। सबैले धर्मदेशनालाई प्रशन्न चित्तले साधु अनुमोदन गरियो। साधु साधु साधु।

अन्तमा आनन्द भूवन विहारका प्रमुख श्रद्धेय शान्त सिद्धार्थ भन्तेले यस कार्यक्रम सफल भएकोमा प्रसन्नता व्यक्त गर्नु भएको थियो। साथै देशना गर्नु हुने धर्मकथिक श्रद्धेय भिक्षु विमलो महास्थविर भन्ते, आनन्द भूवन विहार महासचिव वृद्धिमान शाक्य, संयोजक रविन्द्र रत्न तुलाधर, टिभि प्रशारणको निम्ति धर्मदाता विजय/रोसना तुलाधरका साथै उपस्थित सम्पूर्ण उपासक/उपासिकाहरुलाई साधुवाद दिनुहुँदै स्वास्थ्य र निरोगीताको कामना गर्नु भएको थियो। आजको दिनमा बुद्धको अमृतोपदेशको आनन्द लिँदै सबैजना प्रफुल्ल मन लिएर आफ्नो निवासस्थान तर्फ प्रस्थान गर्नु। साधु। ♦

गत अंक

त्रि-बोधिरस (बौद्ध मासिक पत्रिका)

समयमै वार्षिक ग्राहक बनी बुद्ध शिक्षा पढौं, पढाऔं, धारण, पालना गरौं।
शासनिक योगदान पुऱ्याऔं।

प्रकाशक/सम्पर्क कार्यालय:

त्रि-बोधि विपश्यना ध्यान केन्द्र

सिद्धिपुर, ललितपुर, फोन: ५५८१४९५,

E-mail: pashavimalo@gmail.com, tribodhirasa@gmail.com

म, आदीम देशभक्त

- मञ्जुल मितेरी

तिम्रो कल्पना, स्वर कल्पना भन्दा पर
तिम्रो 'कलियूग' भन्दा पर
जतिखेर तपोवनका पिपलहरु
विरुवा सदैँ थिए यही हिमालको काखमुनि
र, म बुर्कुसी खेल्दै
नाघि हिंडुदथे तिनलाई यही पहाडको फेदमुनि

तिमी थिएनौ त्यतिबेला
थियो त केवल यो हिमाल, अनि यो पहाड
यी नदीहरुको त भर्खै रेखाङ्कन हुँदैथियो
तिमी थिएनौ त्यतिबेला, थियो त केवल यो जुन
अनि यो घाम, यी ऋतुहरुको त भर्खै पहिचान हुँदै थियो
म नाङ्गै थिएँ, नाङ्गै हिंडुदथेँ, नाङ्गै निदाउँथेँ
भोर्लेका पातहरु त धेरैपछि मेरो आड ढाक्न आएका हुन्

पछि, धेरै पछि, जब पत्ता लगाएँ मैले मेरो शरीरको बान्की
अनि, यी हिंडुद र बर्खाको चिसो तातो
भोर्लेका पातलाई मैले नै बनाएको हुँ
धोती, कछाड, दौरा शुरुवाल, चौबन्दी र फरीया
प्रत्येक बिहान मैले देख्ने, सगर छुने हिमाललाई
मेरो शीरमा सजाउन, मैले नै बनाएको हो ढाका टोपी
ती उकाली ओरालीका सुस्केराहरुमा
मैले नै गुन्गुनाएको हो पालाम, मारुनी, रोधी र देउडा
ती समथर फाँटहरुमा मैले धान फलाएँ, मकै फलाएँ
ती पाखेबारीहरुमा मैले कोदो फलाएँ, जुनेलो फलाएँ
बग्दै गरेका कोशी, गण्डकीलाई छेक्न
खेतमा आली बनाएँ, गारो बनाएँ
भस्मे र खोरिया फाँडेर मैले हसिया बनाएँ, कोदालो बनाएँ
मैले नै फेला पारेको हो, भेला पारेको हो
वेद, मुन्धुम र त्रिपिटकका ठेलीहरु

माटोसँग खेल्दाखेल्दै म कालो भएँ, म गोरो भएँ
आरन र औजारसँग खेल्दाखेल्दै म कुरुप भएँ, म सुन्दर भएँ
वेद, मुन्धुम र त्रिपिटक पढ्दापढ्दै म अग्लो भएँ, म होंचो भएँ
म बयेली खेल्थेँ ती बतासहरुसँग, अनि निर्धक्क हुईकिन्थेँ
मेची र कालीका किनार किनारसम्म
मलाई मेरो देशको मानचित्र थाहा थिएन
मलाई मेरो देशको रङ्ग थाहा थिएन
त्यो सेतो हिमालको छातीदेखि तल
तराईका हरिया जङ्गलदेखि माथी

धोती कछाड, दौरा सुरुवाल, चौबन्दी र फरीयामा
देश बोकेर म, पालाम, मारुनी, रोधी र देउडा नाच्दथेँ

मैले लगाएको टोपीमा देश थियो
मैले आरनमा पिटिको फलाममा देश थियो
मैले रोपेको धान, मकै, कोदो र जुनेलोमा देश थियो
मैले पढेका मुन्धुम, वेद र त्रिपिटकमा देश थियो
म जन्मदा मर्दा, रुँदा हाँस्दा यहाँ देश देश थियो
केवल मेरो देश थियो ।

तर, पछि, धेरै पछि, त्यो मेरो आदीम देशप्रेमलाई
अंशवण्डा लगायौ, परिभाषा लगायौ, तिमीले ।

तिमी कसरी भन्न सक्छौ?
मैले कछाड लगाएँ - त्यसैले मात्रै म देशभक्त
मैले धोती लगाएँ - त्यसैले मात्रै म देशभक्त?
मैले दौरा सुरुवाल लगाएँ - त्यसैले मात्रै म देशभक्त
मैले चौबन्दी र फरीया लगाएँ - त्यसैले मात्रै म देशभक्त?
मैले आरनमा फलाम पिटेर
बन्दुक र तरवार बनाएँ - त्यसैले मात्रै म देशभक्त
मैले वेद, मुन्धुम वा त्रिपिटक गुन्गुनाएँ -
त्यसैले मात्रै म देशभक्त?
म कालो भएँ - त्यसैले मात्रै म देशभक्त
म गोरो भएँ - त्यसैले मात्रै म देशभक्त?
मैले भण्डा सिलाएँ - त्यसैले मात्रै म देशभक्त
मैले तरवार चलाएँ - त्यसैले मात्रै म देशभक्त?

अहँ, होईन, हुँदै होईन ।

म त एक आदीम देशभक्त हुँ
भो, मेरो यो देशभक्तीलाई परिभाषा नलगाऊ
मेरो देशभक्तीमाथी औला उठाउने
तिम्रो कुनै औकात छैन
किनकी

तिम्रो कल्पना, स्वर कल्पना भन्दा पर
तिम्रो 'कलियूग' भन्दा पर
जतिखेर तपोवनका पिपलहरु
विरुवा सदैँथिए यही हिमालको काखमुनि
र, म बुर्कुसी खेल्दै
नाघि हिंडुदथे तिनलाई यही पहाडको फेदमुनि
हो त्यतिखेरैदेखि
म देशभक्त थिएँ
छु र रहरहनेछु ।

पृष्ठ २८, २०७५

In this very life The Ten Armies of Māra

By : *Sayadaw U. Pandita*

SEVENTH ARMY: DOUBT

Sloth and torpor is only one reason why yogis may begin to doubt their own capacities. Doubt is the Seventh Army of Māra, dreadful and fearsome. When a yogi begins to slip in his or her practice, he or she will probably begin to lose self-confidence. Pondering the situation does not usually lead to improvement. Instead, doubt arises and slowly spreads: first as self-doubt, then as doubt of the method of practice. It may even extend to becoming doubt of the teacher. Is the teacher competent to understand this situation? Perhaps this yogi is a special case and needs a special new set of instructions. The experiences narrated by fellow yogis must be imaginary. Every conceivable aspect of practice becomes dubious.

The Pāli word for this Seventh Army is vicikicchā, which means more than simple doubt. It is the exhaustion of mind that comes about through conjecture. A yogi attacked by sloth and torpor, for example, will not be able to muster the continuous attention that fosters intuitive vipassanā insight. If such a yogi were mindful, he or she might experience mind and matter directly, and see that these two are connected by cause and effect. If no actual observation is made, however, the true nature of mind and matter will remain obscure. One simply cannot understand what one hasn't yet seen. Now this unmindful yogi begins to intellectualize and reason: "I wonder what mind and matter are composed of, what their relationship is," Unfortunately, he or she can only interpret experiences based on a very immature depth of knowledge, mixed up with fantasy. This is an explosive mixture. Since the mind is unable to penetrate into the truth, agitation arises, and then perplexity, indecisiveness, which is another aspect of vicikicchā. Excessive reasoning is exhausting.

Immaturity of insight prevents a yogi from reaching a firm and convinced position. Instead, his or her mind is condemned to run about among various options. Remembering all the meditative techniques he or she has heard of, a yogi might try a bit from here and a bit from there. This person falls into a great pot of chop suey, perhaps to drown. Vicikicchā can be a terrible obstacle in practice. The proximate cause

of doubting conjecture is lack of proper attention, an improper adjustment of the mind in its search for truth. Proper attention, then, is the most direct cure for doubt. If you look correctly and in the right place, you will see what you are looking for: the true nature of things. Having seen this for yourself, you will have no more doubt about it.

To create the proper conditions for wise attention, it is important to have a teacher who can put you on the path leading to truth and wisdom. The Buddha himself said that one who is intent on finding the truth should seek out a reliable and competent teacher. If you cannot find a good teacher and follow his or her instructions, then you must turn to the plethora of meditation literature available today. Please be cautious, especially if you are an avid reader. If you gain a general knowledge of many techniques and then try to put them all together, you will probably end up disappointed, and even more doubtful than when you started. Some of the techniques may even be good ones, but since you will not have practiced them with proper thoroughness, they will not work and you will feel skeptical of them. Thus you will have robbed yourself of the opportunity to experience the very real benefits of meditation practice. If one cannot practice properly, one cannot gain personal, intuitive, real understanding of the nature of phenomena. Not only will doubt increase, but the mind will become very hard and stiff, attacked by kodha, aversion and associated mental states. Frustration and resistance might be among them.

The Thorny Mind

Kodha makes the mind hard and rigid as a thorn. Under its influence, a yogi is said to be pricked by the mind, like a traveler thrashing through a bramble thicket, suffering at every step. Since kodha is a great impediment in many yogis' meditation practice, I will deal with it in some detail in hopes that readers can learn to overcome it. In general, it results from two kinds of mental states: firstly from doubt, and secondly from what are known as "the mental fetters."

There are five kinds of doubt which lead to the thorny mind. A yogi is pricked by doubt regarding

the Buddha, the great master who showed the path to enlightenment. One doubts the Dhamma, the path that leads to liberation; and the sangha, the noble ones who have uprooted some or all of the kilesas. Next come doubts of oneself, of one's own morality and method of practice. Last is doubt of fellow yogis, including one's teacher. When so many doubts are present, the yogi is filled with anger and resistance: his or her mind becomes thorny indeed, he or she will probably feel quite unwilling actually to practice this meditation, seeing it as dubious and unreliable.

All is not lost, however. Wisdom and knowledge are medicine for this state of vicikicchā. One form of knowledge is reasoning. Often persuasive words can coax a doubting yogi from the brambles: a teacher's reasoning, or an inspiring and well-constructed discourse. Returning to the clear path of direct observation, such yogis breathe great sighs of relief and gratitude. Now they have the chance to gain personal insight into the true nature of reality. If they do attain insight, then a higher level of wisdom becomes their medicine for the thorny mind. Failure to return to the path, however, may allow doubt to reach its incurable stage.

The Five Mental Fetters

The thorny mind arises not only from doubt, but also from another set of causes known as the five mental fetters. When these mental fetters are present, the mind suffers from hard and prickling states of aversion, frustration and resistance. But these fetters can be overcome.

Vipassanā meditation clears them automatically from the mind. If they do manage to intrude upon one's practice, identifying them is the first step toward recovering a broad and flexible mental state. The first mental fetter is to be chained to the various objects of the senses. Desiring only pleasant objects, one will be dissatisfied with what is really occurring in the present moment. The primary object, the rising and falling of the abdomen, may seem inadequate and uninteresting in comparison with one's fantasies. If this dissatisfaction occurs, one's meditative development will be undermined.

The second fetter is over-attachment to one's own body, sometimes spoken of as excessive self-love. A variation is the projection of attachment and possessiveness onto another person and his or her body. This is the third fetter, and it is such a common situation that I hardly need elaborate.

Excessive self-love can be a significant hindrance in the course of practice. When one sits for extended periods, unpleasant sensations invariably arise, some of them rather intense. You may begin to wonder about your poor legs. Will you ever walk again? You may decide to open your eyes and stretch. At this point, continuity of attention usually breaks apart; momentum is lost. Tender consideration for one's own body can sometimes supplant the courage we need to probe into the actual nature of pain.

Personal appearance is another area where this second fetter can arise. Some human beings depend on stylish clothes and makeup to feel happy. If ever they lose access to these external supports (perhaps on a retreat where makeup and flamboyant fashions are inappropriate distractions), these people feel as if something is missing, and worry can interfere with their progress. The fourth fetter of mind is to be chained to food. Some people like to eat large amounts; others have many whims and preferences. People whose first concern is the satisfaction of their bellies tend to find greater bliss in snoozing than in practicing mindfulness. A few yogis have the opposite problem, worrying constantly about gaining weight. They, too, are chained to what they eat.

The fifth fetter of mind is to practice with the goal of gaining rebirth in a deva world. Besides effectively basing one's practice on craving for sensual pleasures, this is also to set one's sights much too low. For information on the disadvantages of deva life, see the last chapter of this book, "Chariot to Nibbāna."

By diligent practice one overcomes these five fetters. By the same means, (one overcomes doubt and the anger that follows it. Relieved from thorny discomfort, the mind becomes crystal clear and bright. This bright mind is happy to make the preliminary effort that sets your feet on the path of practice, the steady effort that moves you along into deeper meditation, and the culminating effort that brings liberation at the higher stages of practice. This threefold effort — actually directed toward keeping the mind alert and observant — is the best and most natural defense strategy against Māra's Seventh Army of doubt. Only when the mind slips from the object, as it will in times of slackening effort, do the conjectures and equivocations of doubt have a chance to set in.

To be continued...

संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको राजकिय सम्मानका साथ दाहसंस्कार

संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको आईतवार राजधानीको विजयेश्वरीस्थित कर्णदीपमा 'विशेष' राजकीय सम्मानका साथ दाहसंस्कार गरियो ।

आईतवार बसेको मन्त्रिपरिषद्को आकस्मिक बैठकले बुद्ध धर्मको माध्यमबाट मुलुकमा शान्ति स्थापना, लोकतन्त्र र लुम्बिनी विकासमा पुर्याउनुभएको योगदानको कदर गर्दै 'विशेष' राजकीय सम्मान दिने निर्णय गरेको थियो ।

संघाराम भिक्षु तालिम केन्द्रमा उहाँको पार्थिव शरीरलाई अन्तिम श्रद्धाञ्जली व्यक्त गर्दै प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओलीले राष्ट्रिय भण्डा ओढाउनुभयो । प्रधानमन्त्री ओली २०४६ सालको जनआन्दोलपछि नै आफूले भिक्षुलाई चिनेको बताउँदै उहाँको योगदानलाई कदर गर्दै सरकारले विशेष राजकीय सम्मान दिने निर्णय भएको जानकारी दिनुभयो ।

सोही अनुरूप नेपाली सेनाको टुकडीले सलामी अपर्ण

गरी भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको दाहसंस्कार गरिएको थियो । भिक्षुसंघको परम्परा अनुसार उपसंघनायक भिक्षु ज्ञाणपूर्णक महास्थविरले भिक्षु अश्वघोषमहास्थविरको पार्थिव शरीरलाई दागवती दिनुभयो । त्यसपछि ज्येष्ठता अनुसार भिक्षुहरुले पालैपालो दागवती दिएका थिए । दागवती दिनुअघि भिक्षुसंघ, अनागारिकाहरुले मरणानुस्मृति (मृत्यु जीवनको अनिवार्य भन्ने बोध गर्ने) पाठ, बज्राचार्य गुरुजु र लामा भिक्षुले उहाँको निर्वाण कामना गर्दै पाठ गरेका थिए ।

दागवती दिनुअघि भिक्षु अश्वघोषप्रति श्रद्धाञ्जली व्यक्त गरी राष्ट्रपति विद्यादेवी भण्डारी र प्रधानमन्त्री केपीशर्मा ओलीले पठाउनुभएको सन्देश सुनाइएको थियो । राष्ट्रपति भण्डारीको सन्देशमा भिक्षुले पुर्याउनुभएको योगदानको चर्चा गर्दै उहाँको निधनले बुद्ध धर्मको क्षेत्रमा अपुरणीय क्षति पुगेको उल्लेख गरिएको छ । भिक्षुसंघ, अनागारिकाहरुले मरणानुस्मृति (मृत्यु जीवनको अनिवार्य भन्ने बोध गर्ने) पाठ गरी उहाँको दाहसंस्कार गरिएको हो ।

९३ वर्षको उमेरमा शुक्रवार भिक्षुको निधन भएको थियो । अन्तिम श्रद्धाञ्जली लागि भिक्षुको पार्थिव शरीरलाई दुई दिन क्षेत्रपाटी, ढल्कोस्थित संघाराम भिक्षु तालिम केन्द्रमा (विहार) मा राखिएको थियो ।

पूर्वउपप्रधानमन्त्री एवं नेकपाका महासचिव विष्णु पौडेल, पूर्व उपप्रधानमन्त्री नेपाली काँग्रेसका नेता प्रकाशमान सिंह, उर्जा मन्त्री वर्षमान पुन 'अनन्त', सांसद् भिमसेनदास प्रधान, प्रदेश ३ का सदस्य ज्ञानेन्द्र शाक्य, जीवन डंगोल, शोभा शाक्य, बिना श्रेष्ठ, काठमाडौं महानगरपालिकाका

प्रमुख विद्यासुन्दर शाक्य विहारमा पुगनुभई भिक्षुप्रति अन्तिम श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्नुभयो ।

त्यसैगरी म्यानमार, श्रीलंकाका राजदूत, प्रमुख जिल्ला अधिकारी रामप्रसाद आचार्य, र महानगरीय प्रहरी परिसर काठमाडौंका प्रमुख वसन्त लामा नेपालीको सेना टोलीबाट भिक्षुको पार्थिव शरीर पुष्पगुच्छा अर्पण गर्दै अन्तिम श्रद्धाञ्जली व्यक्त गरिएको थियो ।

राष्ट्रपति र प्रमद्वारा दुःख व्यक्त

राष्ट्रपति विद्यादेवी भण्डारीले भिक्षु अश्वघोषको निधनले आफूलाई दुःखित तुल्याएको भन्दै श्रद्धाञ्जली व्यक्त गर्नुभएको छ । राष्ट्रपति भण्डारीले पठाउनुभएको शोक वक्तव्यमा बुद्ध धर्म, दर्शनलाई सामाजिक, व्यावहारिक र जीवनपयोगी बनाउने दिशामा कटिबद्ध भई सक्रिय रहनुभएका भिक्षुको निधनले मुलुकमा अपुरणीय क्षति पुगेको वक्तव्यमा भनिएको छ । 'दुःखको यस घडीमा परिवार, साधक, शिष्य, भिक्षुसंघ र समस्त बौद्ध धर्मावलम्बीप्रति समवेदना प्रकट गर्दछु ।' राष्ट्रपतिको वक्तव्यमा भनिएको छ 'अब उहाँले देखाउनुभएको बाटो पहिल्याई अल्लम्बन गर्नुभएको व्यावहारिक ज्ञानलाई स्थापित गर्ने कार्य उहाँका अनुयायीहरुमा आएको छ । नेपालका बुद्ध धर्मावलम्बीहरुले विषयलाई गम्भीरताका साथ लिनेछन् ।'

प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओलीले भिक्षु अश्वघोषको निधनले राष्ट्रले एक वरिष्ठ साधक र विद्वानलाई गुमाएको भन्दै श्रद्धाञ्जली व्यक्त गर्नुभएको छ। प्रधानमन्त्री ओली विहारमा स्वयं उपस्थिति हुनुसगै शुभकामना सन्देश पनि पठाउनुभएको थियो । सो अवसरमा प्रधानमन्त्री ओलीले वि. सं. २०४६ को जनआन्दोलनपछि तत्कालीन संसदमा निर्वाह गर्नुभएको सक्रिय र रचनात्मक भूमिकाको स्मरण गर्दै स्वर्गीय भिक्षुको स्मरण हाम्रो स्मृतिमा सदा अमर रही रहनुहुने बताउनुभयो ।

केन्द्रिय कारागारमा धर्मदेशना सम्पन्न

बौद्ध शिक्षा तथा सामाजिक विकास केन्द्र नेपालको आयोजनामा हरेक महिनाको पहिलो शनिवार १ पटक काठमाडौंको सुन्दारामा अवस्थित जग्गनाथ देवल परिसरमा रहेको ३ वटै बन्दीगृह- भद्रबन्दी गृह, केन्द्रिय कारागार तथा महिला बन्दी गृहहरुमा एकै पटक एकै समय गरिने

गरेको एतिहासिक धर्म देशना कार्यक्रम हिजो शनिवार २०७५.१२.०९ गते १७ औं पटक सुसम्पन्न गरेको छ,

केन्द्रिय कारागारमा विद्या सागर तुलाधरको स्वागत मन्तव्यले थालनी गरिएको कार्यक्रममा सिद्धि मंगल बुद्ध विहारका विहार प्रमुख श्रद्धेय भन्ते विमलो स्थविरबाट बुद्ध धर्म सम्बन्धि नैतिक शिक्षाको सारगर्भित प्रवचन दिनु भएको थियो । सिद्धि मंगल बुद्ध विहारका उपासक रामकृष्ण महर्जनबाट धन्यवाद मन्तव्य दिनु भएको थियो भने कार्यक्रमको अन्तमा कारागारमा अवस्थित गुम्बाका गुम्बा प्रमुख फुरी शेर्पाले आयोजक तथा प्रवचक भन्ते श्रद्धेय विमलो भन्ते प्रति आभार प्रकट गर्नु भएको थियो..र कार्यक्रममा सहयोगीको दिपक राज वन्त उपस्थिति हुनु भएको थियो ।

त्यस्तै भद्रवंदी गृहमा कार्यक्रम संयोजक तथा केन्द्रका महासचिवबाट विजय रत्न तुलाधरले स्वागत मन्तव्य दिनुभएको थियो भने धापाखेल बुद्ध विहारका श्रद्धेय सुबोध भन्तेबाट बुद्ध धर्म र नैतिक शिक्षा सम्बन्धि सारगर्भित प्रवचन दिनु भएको थियो र धापाखेल बुद्ध विहारकै श्रद्धेय जुतिमो भन्तेले धन्यवाद र धर्मका कुरा भन्नु भएको थियो भद्रवंदी गृहका वन्दी प्रतिनिधि देवराज लामाले आयोजक तथा प्रवचक श्रद्धेय भन्तेहरु प्रति आभार प्रकट गर्नु भएको थियो ।

त्यस्तै महिला वन्दीगृहमा कार्यक्रमका उपासिका नानिशोभा मानन्धरले स्वागत तथा कार्यक्रमको अन्तमा धन्यवाद मन्तव्य दिनु भएको थियो भने अमरापुर बुद्ध विहारका विहार प्रमुख श्रद्धेय चारुजाणी गुरुमाले सारगर्भित धर्म देशना दिनु भएको थियो । सहयोगीको रूपमा अमरापुर बुद्ध विहारकै गुरुमां पदुमाजानी गुरुमा पनि हनुहुन्थ्यो र कार्यक्रमको अन्तमा महिला कारागारका प्रतिनिधिले केन्द्र तथा प्रवचक गुरुमांलाई धन्यवाद दिनु भएको थियो । साधु साधु !!

सिद्धिमंगल बुद्ध विहारमा एकदिवसीय ध्यान शिविर सम्पन्न

सिद्धिपुर, थसि । मिति २०७५ चैत्र २१ गते विहवारका दिन सिद्धिपुरस्थित श्री सिद्धिमंगल बुद्ध विहारमा

महासी सयादो विधि अन्तरगत भगवान बुद्धद्वारा प्रतिपादित सतिपट्टान विपस्सना ध्यान भावना श्रद्धेय भिक्षु विमलो स्थविर भन्तेको निर्देशनमा एक दिवसीय ध्यान शिविर सम्पन्न भयो ।

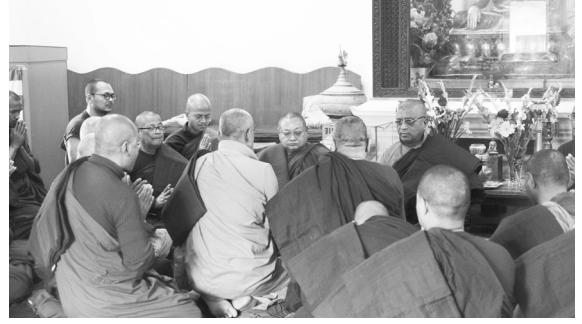
विहान ५ बजे देखि बेलुकी ६ बजे सम्म सम्पन्न उक्त शिविर श्री सिद्धिमंगल बुद्ध विहार तथा त्रिबोधि विपस्सना ध्यान केन्द्रको आयोजना र व्यवस्थापनमा संचालित शिविरको जलपान, भोजन विहार र ध्यान केन्द्रबाट व्यवस्थापन गरिएको थियो भने सर्वतदान श्रद्धालु उपासिका सावित्री महर्जन, सरिता महर्जनबाट दान प्रदान गरिएको थियो ।

हरेक महिनाको अन्तिम शनिवार संचालन हुने उक्त शिविरमा चैत्र मसान्तको एक दिवसीय शिविरमा ५० भन्दा बढी योगीहरुले प्रत्यक्ष लाभ उठाएका थिए ।

सिद्धिमंगल बुद्ध विहारमा परियत्ति भवन शिलान्यास

सिद्धिपुर, थसि-६ चैत्र । श्री सिद्धिमंगल बुद्ध विहार सिद्धिपुर ललितपुरमा भगवान बुद्धका नैतिक शिक्षालाई व्यवस्थापन गरि जनमानस तथा बालबालिकाहरुलाई शिक्षा आर्जन गर्न गराउन सिद्धिमंगल परियत्ति केन्द्र सिद्धिपुरको तत्वाधानमा परियत्ति भवनको शिलान्यास सम्पन्न गरिएको छ ।

ललितपुर क्षेत्र नं. २ संसदीय कोष अन्तरगत माननीय सभासद कृष्णलाल महर्जन मार्फत प्राप्त १० लाख बजेटबाट प्रारम्भ भएको परियत्ति भवन शिलान्यास

कार्यक्रममा सिद्धिमंगल विहार प्रमुख श्रद्धेय भिक्षु विमलो स्थविर, माननीय सभासद कृष्णलाल महर्जन, प्रदेश सभासद क्षेत्र नं. ३ माधव पौडेल, महालक्ष्मी नगरपालिका प्रमुख रामेश्वर श्रेष्ठद्वारा संयुक्त रुपमा शिलान्यास गरिएको छ ।

सिद्धिमंगल बुद्धविहार व्यवस्थापन समिति, सिद्धिमंगल परियत्ति केन्द्र, परियत्ति भवन निर्माण समिति लगाएत विहार उपासकोपासिका तथा अन्य गन्यमान्य महानुभावहरुको मैत्रीपूर्ण उपस्थितिमा पञ्चशील, बुद्धपूजा, परित्राण तथा मन्तव्य सहित अन्तमा भवन निर्माणको सफलताको कामना सहित पुण्यानुमोदन गरियो । साधु ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविरलाई संघनायकको रूपमा प्रतिष्ठापन

काठमाडौं बैशाख १ । नेपालका भिक्षु संघ समागम भई मिति २०७६ बैशाख १ गते आइतबारका दिन अखिल नेपाल भिक्षु महासंघको प्रधान कार्यालय विश्व शान्ति विहारको प्रासाद सीमागृहमा नेपालको सातौं संघनायकको रूपमा विश्व शान्ति विहारका संस्थापक प्रमुख श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविरलाई र संघउपनायकको रूपमा बोधिचर्या विहारका प्रमुख भिक्षु बोधिसेन महास्थविरलाई

संघकार्य विधिद्वारा प्रतिष्ठापन गरिएको छ ।

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष भिक्षु मैत्री महास्थविरको उपस्थितिसहितको अ.ने.भि. महासंघका धर्मानुशासक, पदाधिकारी एवं सम्बद्ध संघसदस्यहरु बीच आज २०७६ बैशाख १ गते आइतवार (बु.सं. २५६२, १४ अप्रिल २०१९, ने.सं. ११३९ चउलाख्व नवमी, बैशाख शुक्लपक्ष) का दिन काठमाडौं, नयाँ बानेश्वरस्थित अ.ने.भि. महासंघको प्रधान कार्यालय विश्वशान्ति विहारको सीमागृहमा महासंघको काकास पूर्व बैठकको निर्णय अनुसार महासंघका धर्मानुशासक, पूर्व अध्यक्ष, विश्वशान्ति विहारका प्रमुख नेपालका वर्तमान उपसंघनायक अगममहापण्डित धम्माचरिय भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविरलाई संघनायक पतिद्वानविधिसहित संघसम्मति विधिपूर्वक नेपालको सातौं संघनायक पदमा धर्मगौरवसहित पदस्थापन गरिएको जानकारी अ.ने.भि. महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्यबाट प्रेशित जानकारीमा उल्लेख छ ।

त्यसरी नै महासंघका पूर्वअध्यक्ष, बोधिचर्या विहार (बनेपा) का प्रमुख भिक्षु बोधिसेन महास्थविरलाई उपसंघनायक पतिद्वानविधिसहित संघसम्मति विधिपूर्वक उपसंघनायक पदमा धर्मगौरवसहित पदस्थापन गरियो । संघसदस्य भिक्षुहरुको संघकार्यबीच कम्मवाचाकारक भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर तथा भिक्षु भदिय महास्थविरले कम्मवाचा वाचन गर्नुभएको थियो । ♦